

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМий ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.27.06.2017.Yu.22.01
РАҚАМЛИ ИЛМий КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

**Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси
самарадорлигини ошириш**

12.00.08 – Жиноят ҳуқуқи. Ҳуқуқбузарликларни олдини олиш.
Криминология. Жиноят-ижроия ҳуқуқи

**Юридик фанлар доктори (Doctor of Science) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент– 2017

Фан доктори (DSc) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата докторской (DSc) диссертации

Content of the Doctoral (DSc) Dissertation Abstract

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини
ошириш.....3

Salaev Nodirbek Saparbaevich

Improving the Efficiency of the Preventive Function of the Penitentiary
System.....31

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

Повышение эффективности профилактической функции пенитенциарной
системы.....53

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works.....57

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМий ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.27.06.2017.Yu.22.01
РАҚАМЛИ ИЛМий КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

САЛАЕВ НОДИРБЕК САПАРБАЕВИЧ

**ПЕНИТЕНЦИАР ТИЗИМНИНГ ПРОФИЛАКТИК ФУНКЦИЯСИ
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ**

12.00.08 – Жиноят ҳукуқи. Ҳуқуқбузарликларни олдини олиш.
Криминология. Жиноят-ижроия ҳукуқи

**Юридик фанлар доктори (Doctor of Science) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2017

Фан доктори (DSc) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2017.2.DSc/Yu28 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, рус, инглиз) Илмий кенгаш веб-сайтида (www.tsul.uz) ва Ziyonet Ахборот-таълим тармоғи порталида (www.ziyonet.uz) жойлаштирилди.

Илмий маслаҳатчи:

Абдурасулова Қумриниса Раимқуловна
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар:

Кабулов Рустам
юридик фанлар доктори, профессор

Мирзаев Азиз Алишерович
юридик фанлар доктори

Сақари Кристиан Меландер
юридик фанлар доктори, профессор
(Хельсинки университети, Финляндия)

Етакчи ташкилот:

Бердақ номидаги Қорақалпоқ
давлат университети

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги DSc.27.06.2017.Yu.22.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2017 йил 14 декабрь соат 15:00 даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100047, Тошкент ш., Сайилгоҳ кўчаси, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (834 рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент ш., А.Темур кўчаси, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Диссертация автореферати 2017 йил 1 декабрда тарқатилди.
(2017 йил 1 декабрдаги 2 рақамли реестр баённомаси).

З.Н. Эсанова

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
раиси, юридик фанлар доктори,
профессор

У.А. Тухташева

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
котиби в.б., юридик фанлар номзоди,
профессор

Г.З. Тўлаганова

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
қошидаги илмий семинар раиси, юридик
фанлар доктори, профессор

КИРИШ (Докторлик диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда жиноятчилик профилактикаси муаммоси тобора глобал ва долзарб аҳамият касб этиб бормоқда. Хусусан, БМТнинг Жиноятчиликни олдини олиш ва одил судлов бўйича 13-Конгрессида ушбу масала миллий, минтақавий ва халқаро миқёсда шахс, жамият ва давлат ҳаётининг энг долзарб муаммоларидан бири эканлиги қайд этилган. Жиноий жавобгарликнинг муқаррарлигини таъминлаш билан бир қаторда тайинланган жазони ижро этишнинг оқилона йўлга қўйилиши жиноятчиликни профилактика қилишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Шу муносабат билан халқаро ҳамжамият томонидан барча давлатларда пенитенциар тизимни замонавий таҳдидлар ва талабларни инобатга олиб ислоҳ қилиш зарурати мавжудлиги таъкидланмоқда. 2016 йилда жаҳон миқёсида 11 млн.га яқин шахс озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаётганлиги, 2017 йилда ушбу кўрсаткич 2000 йилга нисбатан 20 фоизга ошганлиги, сўнгги пайтда жаҳоннинг йирик давлатларида рецидив жиноятчилик 50 фоизни ташкил этаётганлиги¹ ҳақидаги далиллар жазони ижро этиш муассасалари фаолиятини ислоҳ қилиш, маҳкумлар ёки жазони ўтаб чиққан шахслар томонидан янги жиноят содир этилишини олдини олишнинг янги чоралари ва янада самарали механизмини ишлаб чиқиш, бу соҳада профилактик чора-тадбирларга алоҳида эътибор қаратиш зарурати мавжудлигидан далолат беради.

Жаҳонда пенитенциар тизим профилактик функцияси самарадорлигини оширишнинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш асосида мазкур тизимни такомиллаштириш, ҳар бир жазо турини ижро этишда профилактик таъсир чораларни яхшилаш, маҳкумларнинг хулқ-атворини тузатишга халқаро стандартларни миллий қонунчиликка имплементациясини кучайтириш, маҳкумлар ёки жазони ўтаб чиққан шахслар томонидан қайта жиноят содир этилишининг олдини олишнинг янги профилактик чоралари ва янада самаралироқ механизмини ишлаб чиқиш, пенитенциар тизимда профилактик функция самарадорлигини ошириш мақсадида норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш, тизимлаштириш, ҳуқуқни қўллаш амалиётини яхшилаш, шунингдек ҳуқуқий тартибга солиш йўналиш ва истиқболларини тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Мустақиллик йилларида республикамізда пенитенциар тизимни тубдан ислоҳ қилиш ва уни халқаро стандартларга мослаштиришга алоҳида аҳамият берилиб, қатор мақсадли чора-тадбирлар амалга оширилди, мазкур соҳа муайян даражада ривожлантирилди, хусусан, жазони ижро этишда асосий эътибор профилактик функция самарадорлигини ошириш, озодликдан маҳрум қилишга муқобил жазоларни кенгроқ қўллаш, жазони ўташ шароитларини тубдан яхшилаш, жазонинг репрессив мақсадлари ўрнига тарбиявий ишларни татбиқ этиш, жазони ўтаб чиққан шахсларнинг

¹ www.unodc.org, www.i-pso.ru, www.prisonstudies.org

ижтимоий мослашув жараёнини назоратга олишни тартибга солувчи ҳуқуқий база яратилди. Ҳозирда жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш ва либераллаштириш, алоҳида жиноий қилмишларни декриминаллаштириш, жиноий жазолар ва уларни ижро этиш тартибини инсонпарварлаштириш¹ қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланиб, бу соҳани тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси (1994), Жиноят-ижроия кодекси (1997), «Жазони ижро этиш муассасаларидан бўшатишган шахслар устидан ички ишлар идораларининг маъмурий назорати тўғрисида»ги (1992), «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги (2014), Ички ишлар органлари тўғрисидаги (2016) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2017), «Ички ишлар органларининг озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлган жазоларни ижро этиш соҳасидаги фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2017) қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони (2017), Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг «Озодликдан маҳрум қилиш туридаги жазони ижро этиш муассасаларининг ички тартиб қоидалари» (2013), Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисида»ги (2006) қарори ва мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишга ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологияларни ривожлантиришнинг I. Демократик ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Диссертациянинг мавзуси бўйича хорижий илмий-тадқиқотлар шарҳи². Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш бўйича илмий тадқиқотлар дунёнинг етакчи илмий марказлари ва олий таълим муассасалари, жумладан, University of Helsinki, Department of Social Research, Institute of Criminology and Legal Policy (Финляндия); University of London, International Centre for Prison Studies, Institute for

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

² Диссертация мавзусига оид хорижий илмий-тадқиқотлар шарҳи куйидаги манбалар асосида ёритилган: www.helsinki.fi/institute-of-criminology-and-legal-policy; www.prisonstudies.org; www.mpicc.de/en/home.cfm; www.prisonpolicy.org; www.с.юи.фсин.пф; tsul.uz; akadmvd.uz ва бошқа манбалар асосида.

Criminal Policy Research (Буюк Британия); Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law (Германия); Prison Policy Initiative (АҚШ); Россия Федерацияси жазоларни ижро этиш хизмати Самара юридик институти (Россия Федерацияси); Тошкент давлат юридик университети, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академиясида (Ўзбекистон) олиб борилмоқда.

Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишга оид жаҳонда олиб борилган тадқиқотлар туфайли қуйидаги илмий натижалар олинган: жиноий жазоларни ижро этиш шароитларини тубдан ислоҳ қилиш, либераллаштириш билан боғлиқ профилактика чора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилган (University of Helsinki, Department of Social Research (Финляндия); пенитенциар тизимнинг профилактик самарадорлигини оширишга комплекс ёндашув асосида, уни такомиллаштиришнинг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маданий-маърифий жиҳатлари аниқланган (University of London, International Centre for Prison Studies, Institute for Criminal Policy Research (Буюк Британия); пенитенциар тизимга салбий таъсир қилувчи омиллар очиқ берилган (Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law (Германия); озодликдан маҳрум қилишга муқобил жазоларни қўллаш имкониятларини кенгайтириш орқали жиноятларни профилактика қилиш ҳамда пенитенциар профилактика чоралари ишлаб чиқилган (Prison Policy Initiative (АҚШ); пенитенциар муассасаларда жиноятчиликнинг олдини олиш ва унга қарши кураш тизими ишлаб чиқилган (Россия Федерацияси жазоларни ижро этиш хизмати Самара юридик институти); жиноий жазоларни ижро этиш тизимини либераллаштириш орқали жиноятчиликка қарши кураш имкониятлари очиқ берилган (Тошкент давлат юридик университети); пенитенциар психология муаммолари (Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси) ўрганилган.

Дунёда пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш бўйича бир қатор, жумладан, қуйидаги устувор йўналишларда тадқиқотлар олиб борилмоқда: халқаро стандартларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш орқали пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш; маҳкумларга тарбиявий таъсир кўрсатиш имкониятларини кенгайтириш; озодликдан маҳрум қилишга муқобил жазоларни қўллаш орқали жиноятчиликни профилактика қилиш тизимини такомиллаштириш; маҳкумлар меҳнатини ташкил этиш амалиётини яхшилаш.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишнинг айрим масалалари мамлакатимизнинг олимларидан – Г.А.Абдумажидов, Ю.М.Каракетов, Қ.Р.Абдурасулова, А.А.Шамансуров, И.Исмаилов, Ш.Х.Иногамов, Ю.С.Пулатов, М.Ш.Юлдашев, М.Ш.Нажимов ва бошқаларнинг илмий ишларида¹ муайян даражада кўриб чиқилган.

¹ Мазкур олимлар ишларининг тўлиқ рўйхати диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида

Хорижий мамлакатларда пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишнинг ўзига хос жиҳатлари ўрганилган ва у билан боғлиқ масалаларнинг назарий жиҳатлари В.Н.Кохман, Н.И.Полищук, Ю.А.Борзенко, С.М.Оганесян, И.Р.Камалиева, М.П.Мелентьева, В.Б.Спицнадель (Россия), Lappi-Seppala Tapio, Sakari Cristian Melander, Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik, Lahti - K. Nuotio (Финляндия), Viljanen Jukka, Christie Nils, Falck, Sturla, von Hofer, Hanns, Storgaard (Швеция), Michael Tonry, Garland David, Andenaes, Johs (АҚШ), Roberts, Julian V., Stalans, Loretta J., Indermaur, David and Hough Mike (Буюк Британия)лар томонидан ўрганилган¹.

Бироқ юқорида номлари келтирилган олимларнинг ишлари фақат айрим турдаги жазоларнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишга бағишланган бўлиб, пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишга комплекс ёндашилмаган. Шу сабабли ушбу масалани комплекс тадқиқ этиш долзарб ҳисобланади.

Мамлакатимизда пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишга оид алоҳида монографик тадқиқот олиб борилмаган.

Диссертация мавзусининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Тошкент давлат юридик университетининг илмий-тадқиқот ишлари режасига киритилган ҳамда Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси ва уни қўллаш амалиётини такомиллаштириш муаммолари, Глобаллашув шароитида жиноятчиликка қарши курашни такомиллаштириш муаммолари, Жазони ижро этишга оид норматив ҳужжатларни ва жазони ижро этиш тизимини такомиллаштириш муаммолари ва Суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилиш ва жиноят қонунини либераллаштириш шароитида жазо тизимини ислоҳ қилиш муаммолари илмий тадқиқотларининг устувор йўналишлари доирасида амалга оширилган.

Тадқиқотнинг мақсади пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

жиноят-ижроия ҳуқуқи назариясини ривожлантириш бўйича аниқ таклифлар ишлаб чиқиш,

пенитенциар тизим профилактик функцияси моҳиятини аниқлаш ва унга тавсиф бериш;

пенитенциар тизимда профилактик функциянинг аҳамияти ва унинг самарадорлигини оширишга доир таклифлар ишлаб чиқиш;

жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари принципларига профилактик функциянинг моҳиятини сингдириш;

профилактика чоралари самарадорлигини ошириш мақсадида

кўрсатилган.

¹ Бу ва бошқа манбалар диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида келтирилган.

махкумлар ҳуқуқий ҳолатини яхшилаш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

жиноий жазоларни ижро этувчи муассасалар ва органлар фаолиятида профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш имкониятларини кенгайтиришга оид тавсиялар бериш;

озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни ижро этишда профилактика таъсир чоралари ва уларнинг самарадорлигини ошириш;

озодликдан маҳрум қилиш жазосини ижро этишда профилактик функция самарадорлигини ошириш;

пенитенциар тизимнинг профилактик функциясига оид халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларнинг таҳлили асосида уларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш имкониятларини аниқлаш;

ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиб, мамлакатимиз пенитенциар тизимининг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

амалдаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш, қонунни қўллаш амалиётини яхшилаш юзасидан тавсиялар беришдан иборат.

Тадқиқотнинг объекти пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш билан боғлиқ муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистон Республикаси пенитенциар тизимининг профилактик функцияси самарадорлигини оширишга оид ҳуқуқий муносабатларни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, қонунни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялардан иборат.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот олиб боришда тарихий, тизимли-тузилмавий, қиёсий ҳуқуқий, мантиқий, аниқ социологик, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, индукция ва дедукция, статистик маълумотлар таҳлили каби усуллар қўлланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларга нисбатан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум қилиш тарзидаги жазо тайинланмаслиги лозимлиги, бундан одам ўлимига ёки бошқа оғир оқибатларга сабаб бўлган ҳоллар мустасно эканлиги асослаб берилган;

ахлоқ тузатиш ишлари жазосининг уч ёшгача болалари бўлган аёлларга нисбатан қўлланилмаслиги асослаб берилган.

махкум озодликни чеклаш тариқасидаги жазони ўташдан қасддан бўйин товлаган ёки суд томонидан зиммасига юкланган мажбуриятларни бажармаган тақдирда, суд озодликни чеклаш жазосининг ўталмай қолган муддатини озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо билан алмаштириши мумкинлиги асосланган.

жазони ижро этиш муассасаларида ўқув жараёнига инновацион педагогик технологияларни жорий этиш орқали вояга етмаганларни касбий тайёргарлигини кучайтириш юзасидан таклифлар асосланган;

пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш мақсадида маҳкумларни турли корхоналарда меҳнатга жалб қилиш ҳақидаги таклифлар асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижаси қуйидагилардан иборат:

ижтимоий-психологик ва педагогик чораларни маҳкумлар ахлоқини тузатувчи воситалар деб ҳисоблаш ва уларни жинойт-ижроия қонун ҳужжатларига киритиш кераклигига доир тегишли таклифлар ишлаб чиқилган.

Пенитенциар тизим фаолиятида жамоат тузилмаларининг иштирок этиши масаласига аниқлик киритилиб, мазкур фаолиятнинг асосий йўналишлари сифатида ҳар бир жазони ижро этиш муассасасида васийлик ва жамоатчилик кенгаши, касаба уюшмалари, тарбия колонияларида маҳкумларнинг ота-оналари қўмитасини ташкил қилиш бўйича таклифлар асослантирилган.

Жиноий жазоларни ижро этиш тизимига хусусий секторнинг жалб қилиниши жиноий жазоларни ижро этувчи муассасалар ва органларда профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш имкониятларини кенгайтиришнинг яна бир воситаси эканлиги таъкидланиб, дастлабки босқичда манзил-колониялари ҳамда тарбия колониялари қошида маҳкумларнинг бандлигини таъминлаш ҳамда уларнинг таълим олиш жараёнига хусусий секторни босқичма-босқич жалб этиш мумкинлиги ҳақидаги таклиф асосланган.

Пенитенциар тизимга парламент назорати механизмини жорий этиш кераклиги асосланган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижалари халқаро ҳуқуқ ва миллий қонун нормалари, ривожланган давлатлар тажрибаси, қонунни қўллаш амалиёти, социологик тадқиқотларнинг анкета, интервью ва эксперт баҳолаш шаклларига асосланганлиги, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган. Хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, уларнинг натижалари етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган. Олинган натижалар ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқланган ва амалиётга жорий қилинган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Ушбу тадқиқот пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишнинг назарий асосларини ривожлантиришга, жинойт ва жинойт-ижроия қонунларини қўллаш амалиётини такомиллаштиришга хизмат қилади. Диссертацияда баён этилган қоидалар, чиқарилган хулосалар, ишлаб чиқилган таклиф ва тавсиялардан ушбу муаммога доир илмий тадқиқотлар ўтказишда, амалдаги жинойт ва жинойт-ижроия қонунчилигини такомиллаштиришда, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг тегишли қарорларини тайёрлашда, Ички ишлар ва прокуратура органлари фаолиятида, шунингдек, жинойт ҳуқуқи, жинойт-ижроия ҳуқуқи модулларини ишлаб чиқиш ва уларни юриспруденцияга ихтисослашган олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида ўқув жараёнида, ўрганилган муаммога

оид ўқув адабиётларини тайёрлашда фойдаланилиши мумкин.

Тадқиқот натижасида ишлаб чиқилган амалий таклиф ва тавсияларнинг аҳамияти қонун ижодкорлиги, жиноий жазоларни ижро этувчи органлар фаолиятида, шунингдек, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектларининг фаолиятини яхшилашда, юридик таълим муассасаларининг ўқув жараёнида фойдаланилишда намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш тадқиқоти бўйича олинган илмий натижалар асосида:

муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш жазосини қўллашда истисно тариқасида тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларга нисбатан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум қилиш тарзидаги жазо тайинланиши мумкин эмаслиги, бундан одам ўлимига ёки бошқа оғир оқибатларга сабаб бўлган ҳоллар мустасно эканлиги тўғрисидаги таклифлар Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси 45-моддаси (муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш)га киритилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари кўмитасининг 2017 йил 13 январдаги 06/1-05/1482 вх-сон маълумотномаси). Бу жиноятчиликни профилактика қилишга, шунингдек, тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга хизмат қилади;

ахлоқ тузатиш ишлари жазосини қўллашда ушбу жазонинг уч ёшгача болалари бўлган аёлларга нисбатан қўлланилмаслиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси 46-моддаси (ахлоқ тузатиш ишлари)га киритилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари кўмитасининг 2017 йил 13 январдаги 06/1-05/1432 вх-сон маълумотномаси). Ушбу таклифлар пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошишига хизмат қилади;

маҳкум озодликни чеклаш тариқасидаги жазони ўташдан қасддан бўйин товлаган ёки суд томонидан зиммасига юкланган мажбуриятларни бажармаган тақдирда, суд озодликни чеклаш жазосининг ўталмай қолган муддатини озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо билан алмаштириши мумкинлиги тўғрисидаги ва бошқа шу каби таклифлар Ўзбекистон Республикаси Олий Суди Пленумининг Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисидаги қарорининг 25¹-, 25²-, 25³-, 25⁵- бандларига қўшимчалар киритилишида фойдаланилган (2016 йил 27 апрелдаги 11-191-16-сон маълумотнома). Ушбу таклифларнинг қабул қилинганлиги қонунларни амалиётда қўллаш кўникмаларига ижобий таъсир кўрсатиб, жиноятларни муайян даражада камайтириб, жиноятлар учун адолатли жазо тайинланишига кўмаклашади;

жазони ижро этиш муассасаларида маиший шарт-шароитларни янада яхшилаш, ўқув жараёнига инновацион педагогик технологиялар жорий этиш, вояга етмаганларни касбий тайёргарлигини кучайтириш юзасидан таклифлар

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги тизимига тегишли хужжатлар асосида жорий этилган (2017 йил 11 ноябрдаги 28/5-1-2-527-сон маълумотнома). Ушбу таклифлар жазони ижро этиш колонияларида маиший шарт-шароитларни яхшилаш, шунингдек жазони ижро этиш муассасаларида умумий ўрта ҳамда ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини янада такомиллаштиришга хизмат қилади.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 12 та илмий анжуманда, жумладан, 5 та халқаро, 7 та Республика илмий-амалий анжуманларида муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 27 та илмий иш, жумладан, 2 та монография, 1 та рисола, 13 та илмий мақола (3 таси хорижий нашрларда) чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, тўртта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловадан иборат. Диссертациянинг ҳажми 250 бетни ташкил этган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириши** (докторлик диссертацияси аннотацияси)да тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, тадқиқот мавзусига оид хорижий илмий-тадқиқотлар шарҳи, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, тадқиқотнинг илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти, уларнинг жорий қилинганлиги, тадқиқот натижаларининг апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги ва диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритиб берилган.

Диссертациянинг **«Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси ва унинг умумий тавсифи»** деб номланган биринчи бобида пенитенциар тизим тушунчаси ва унинг жиноят-ҳуқуқий сиёсатдаги аҳамияти, пенитенциар тизимда профилактик функция ва унинг самарадорлигини таъминлаш масалалари таҳлил қилинган.

Пенитенциар тизим тушунчаси, вужудга келиши ва ривожланиши ретроспектив таҳлил қилиниб, Ўзбекистон Республикасида мазкур тизимнинг ривожланиши, давлат бошқаруви ва жиноят-ҳуқуқий сиёсатдаги аҳамияти таҳлил қилинган.

Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия қонунчилиги ривожланишининг босқичларида жиноий жазони ижро этиш тизими (меҳнат-ахлоқ тузатиш тизими, жиноий жазоларни ижро этиш тизими, жазони ижро этувчи муассасалар тизими, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ижро этувчи органлар) таҳлил қилиниб, мазкур тушунчага оид ёндашувлар ва мавжуд таърифлар ўрганиб чиқилган. Мазкур тушунчанинг тор ва кенг

таърифи билан боғлиқ хусусиятларидан келиб чиқиб, унинг ҳуқуқий таърифи мавжуд эмаслиги кўрсатилган. Ўз навбатида, ҳозирги вақтда пенитенциар тизим тушунчаси бўйича ягона ёндашув йўқлиги ва унга аниқ илмий ва ҳуқуқий таъриф берилмаганлиги, унинг жиноят-ҳуқуқий сиёсат ва давлат бошқаруви доирасида ҳуқуқий мақоми комплекс, тизимли ўрганилмаганлиги, шунингдек, бу борада юзага келган жазони ижро этиш билан боғлиқ муносабатларга лозим даражада эътибор берилмаётганлиги, айрим муносабатларнинг инсон ҳуқуқ ва эркинликлари нуқтаи назаридан етарлича ҳуқуқий тартибга солинмаганлиги, биринчи навбатда халқаро ҳужжатларда мустаҳкамланган қоидаларнинг миллий қонунларда акс эттирилиши зарурлиги, бу пенитенциар тизим ҳамда унинг доирасида юзага келувчи муносабатларни тартибга соладиган қонунчиликни шакллантириш ва ривожлантиришнинг йўналишларини аниқлаш имконини бериши кўрсатилган.

Пенитенциар тизим фаолиятининг самарадорлиги, энг аввало, уни вужудга келтирувчи ҳуқуқий муносабатлар субъектлари тизими қай даражада оқилона ташкил этилгани ва улар ўз вазифаларини муваффақиятли бажаришлари билан белгиланади.

Амалдаги қонун ҳужжатлари ва олимларнинг фикрлари таҳлил қилиниб, пенитенциар тизимга қуйидаги муаллифлик таърифи берилган: *«Пенитенциар тизим – жиноий жазолар ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларни ижро этувчи давлат органлари ва муассасаларининг маҳкумларнинг ахлоқан тузалиши ва қайта ижтимоийлашувига қаратилган тарбиявий-ахлоқий, педагогик-психологик, сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа фаолият йўналишларини ўз ичига қамраб олган тизим»*дир.

Диссертант, жаҳонда жазоларни ижро этиш тизимларининг бир нечта институционал моделлари мавжудлигини таъкидлаб, ушбу орган ва муассасаларнинг у ёки бу давлат идорасига қарашли эканлигига қараб, *пенитенциар тизимни ташкил этишнинг беш моделини ажратиб кўрсатган:*

1) жазоларни ижро этиш тизими тўлалигича Ички ишлар вазирлиги тасарруфидаги модель;

2) жазоларни ижро этиш тизими тўлалигича Адлия вазирлиги томонидан бошқариладиган модель;

3) жазоларни ижро этиш тизими Адлия ва Ички ишлар (полиция) вазирлиги бошқарувида бўлган модель;

4) жазоларни ижро этиш тизими Адлия вазирлиги томонидан ҳам Ички ишлар вазирлиги томонидан ҳам назорат қилинмайдиган алоҳида давлат департаменти таркибидаги модель;

5) жазо турлари ёки процессуал мажбурлов чоралари турли идораларнинг ихтиёрига берилган аралаш модель (маҳкумлар сақланадиган пенитенциар муассасалар Адлия вазирлигининг, дастлабки қамоқ жойлари эса Ички ишлар вазирлигининг ихтиёрида бўлади).

Ушбу таснифга кўра қатор мамлакатлар пенитенциар тизими комплекс

таҳлил қилиниши натижасида ҳуқуқий давлат механизмида пенитенциар муассасалар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ҳамда ижро этувчи ҳокимиятнинг айрим функцияларини бажаради, деган хулосага келинган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ–4947-сонли Фармони билан тасдиқланган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили»да амалга оширишга оид давлат дастурининг “Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари» деб номланган 2-бўлимида ички ишлар органлари фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асослари ва самарадорлигини комплекс ўрганиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш, биринчи навбатда, жазони ижро этиш тузилмалари фаолиятини такомиллаштириш зарурати назарда тутилган¹.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида пенитенциар тизимга оид қонун ҳужжатлари, айниқса унинг превентив жиҳатларини кучайтириш билан боғлиқ замон талабларига етарли даражада жавоб бера олмайди. Бу ҳол *2018-2025 йилларда Ўзбекистон Республикаси жазони ижро этиш тизимини ислоҳ этиш концепциясини* ишлаб чиқиш зарурати мавжудлигини кўрсатмоқда. Ушбу Концепция, дастлабки даврда, молия-иқтисодий харажатлар доирасидан четга чиқмаган ҳолда жазони ижро этиш тизими фаолияти билан боғлиқ қатор ислоҳотларни амалга ошириш имконини бериши шарт.

Концепцияни амалга оширишнинг биринчи босқичи (2018–2019 йй.)да қуйидаги чоралар режалашрилиши лозимлиги асосланган: Концепциянинг ижро этилиши бўйича чора-тадбирлар режаси (Йўл харитаси) тасдиқланиши, концепцияда белгиланган вазифаларни амалга оширишга қаратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқилиши, концепция ижросининг асосий йўналишлари бўйича мақсадли дастурлар ишланиши ва тўғри йўналтирилиши, жамоат назорати механизмини кучайтириш нуқтаи назаридан турли кузатув комиссия ва кенгашлар фаолиятига оид янги механизмларнинг яратилиши, муддатидан илгари шартли равишда озод қилиш институтини қўллаш бўйича янги ва замонавий ёндашувларнинг асосланиши, жазони ижро этиш тизимининг тиббий хизмат кўрсатиш тузилмаларини қайта кўриб чиқиш, маҳкумлар ва қамокда сақланаётган шахсларга халқаро стандартларга мувофиқ тиббий ёрдам ва тиббий хизматни амалга ошириш ва ҳ.к.

Концепцияни амалга оширишнинг иккинчи босқичи (2020–2022 йй.)да жазони ижро этиш тизимидаги муассасаларнинг асосий қисмини очик ёки ёпиқ турмаларга айлантириш, улардаги маҳкумларни сақлаш шарт-шароитларини халқаро стандартлар даражасига олиб чиқиш, озодликдан маҳрум қилишга муқобил янги жазо турларининг ижросини

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ–4947-сон Фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

таъминлаш чораларини кўриш, концепция доирасида олиб борилган ишларни таҳлил қилиш ва (зарурат туғилса), тегишли чора-тадбирларни тузатиш (коррекция қилиш) кўзда тутилади.

Концепцияни амалга оширишнинг сўнгги учинчи босқичи (2023–2025 йй.)да жазони ижро этиш тизими фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича режалаштирилган мақсадли барча чора-тадбирлар якунланиб, халқаро стандартларга ҳар томонлама ва тўлиқ жавоб бера оладиган замонавий пенитенциар тизим шакллантирилади.

Айни вақтда, таклиф этилаётган концепция доирасида қуйидаги қонунлар ишлаб чиқиши шарт: янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-ижроия кодекси (Жиноий жазоларни ижро этиш кодекси), Жазони ижро этиш тизимининг такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги (Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси, Жиноят-процессуал кодекси ва бошқа қонунлари), Жазони ижро этиш тизими органлари ва муассасаларида хизмат қилиш тўғрисидаги, Жазони ижро этиш органлари ва муассасалари тўғрисидаги қонунлар ва бошқалар.

Муаллиф ЖИКда айрим зиддиятлар мавжудлигини кўрсатиб, Кодекснинг 2-моддасидаги жазо ижросини таъминлаш ҳақида нормада жазо тушунчаси жиноий жазодан ташқари бошқа турдаги жазоларни ҳам қамраб олиши, ушбу қоида Кодекснинг 1-моддасига (жиноий жазо) мос эмаслиги, қолаверса, жиноят-ижроия қонун ҳужжатларининг вазифаси фақат жиноий жазо ижросини таъминлаш эмас, балки жиноий жазо ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чоралари ижросини таъминлаш эканлигидан келиб чиқиб, ЖИКнинг 2-, 3-, 5-, 7-моддаларига тегишли ўзгартиришлар киритиш лозимлигини асослаб берган.

Тадқиқотчи пенитенциар тизимнинг профилактик функциясига тўхталар экан, профилактика тушунчаси икки хил маънода: 1) тиббий маънода касалликларнинг олдини олишга қаратилган тадбирлар мажмуи; 2) ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи сифатида тушунилишини қайд этган. Шу маънода *пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси деганда, маҳкумни ахлоқан тузатиш, уни қонунга риоя қилувчи шахс сифатида қайта тарбиялаш орқали унинг янги ижтимоий ҳавфли қилмишларг содир этишининг олдини олишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни қамраб олувчи фаолият йўналиши ва вазифалар мажмуи тушунилади.*

Жиноят туфайли жамиятдаги ижтимоий адолат бузилади. Айбдорга тайинланган жазони ижро этиш орқали эса, мазкур адолат муайян даражада тикланади. Бинобарин, ижтимоий адолатни тиклаш жиноят-ижроия қонун ҳужжатларининг вазифаларидан бири эканлигидан келиб чиқиб, ЖИКнинг 2-моддасида «ижтимоий адолатни тиклаш»ни жиноят-ижроия қонун ҳужжатларининг вазифаларидан бири сифатида белгилаш мақсадга мувофиқлиги асосланган.

Пенитенциар ҳуқуқ назариясида ахлоқ тузатиш атамаси билан бир

каторда баъзан қайта ижтимоийлашув атамаси ҳам қўлланилади. Бу тушунчалар асосан бир хил маънони англатганлиги боис, М.Рибакнинг тадқиқоти алоҳида диққатга сазовор: у маҳкумларнинг қайта ижтимоийлашуви деганда, жинойтчини қонунга итоаткор инсон (фуқаро)га айлантиришга қаратилган изчил жараёни тушунади¹. В.Суровцевнинг фикрича, қайта ижтимоийлашув жамиятдан узоқлашган шахс томонидан ижтимоий ҳаёт тажрибасини, ижтимоий мақбул билимлар тизимини ўзлаштириш натижасидир².

Юқоридаги ва бошқа олимлар, мутахассислар фикрини инобатга олган ҳолда, маҳкумларнинг қайта ижтимоийлашуви шахсда зарур бўлган ижтимоий фойдали хусусиятлари ва фазилатларини шакллантиришни назарда тутиши ҳақидаги ҳулосага келинган. Мазкур фаолият маҳкумда инсонга, жамоат ва меҳнатга, жамиятда мавжуд меъёрлар, қоидалар ва анъаналарга ҳурматни шакллантириш ва қонунга итоаткор ҳуқ-атворни рағбатлантириш йўли билан амалга оширилишидан келиб чиқиб, ЖИКнинг 2-моддасида қайта ижтимоийлашув ёки мослашув мақсадини белгилаш зарурлиги асослаб берилган.

Жинойт содир этган шахсларга ижтимоий-психологик чоралар қўланишининг тарбиявий-огоҳлантирувчи таъсир кўрсатишни таъминлаш механизмидаги ўрни ва роли ҳақида олимлар томонидан кўплаб фикрлар билдирилган³. Шунга асосан ижтимоий-психологик ва педагогик хусусиятга эга бўлган чораларни ахлоқ тузатувчи таъсир кўрсатиш воситалари, деб ҳисоблаш ва уларни жинойт-ижроия қонун ҳужжатларида шундай воситалар сифатида мустаҳкамлаш учун барча асослар мавжуд ва ҳар бир пенитенциар муассасада *психологик ёрдам хонаси* ташкил этилса, кутилган натижага эришиш осонроқ кечар эди, деган фикрни асослаган. Маҳкумларни ижтимоий мослаштириш (адаптация) ва уларга психологик ёрдам кўрсатиш ишларини ташкил этишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш учун Ўзбекистон Республикасининг ЖИК 98¹-модда билан тўлдириш пенитенциар муассасалардаги ҳуқуқий тартиботга ижобий таъсир кўрсатиши ҳулоса қилинган.

Муаллиф ЖИКда пенитенциар тизим фаолиятида жамоат ташкилотларининг иштирок этиши масаласига аниқлик киритилиши, мазкур фаолиятнинг асосий йўналишлари мустаҳкамланиши лозимлигини таҳлил қилган. Озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаётган маҳкумлар ўртасида ўтказилган сўров натижаларига кўра, респондентларнинг 87 %и бу тизимда жамоатчилик назорати етарли даражада эмаслигини қайд этган. Шу сабабдан ҳар бир жазони ижро этиш муассасасида васийлик ва жамоатчилик кенгаши ҳамда касаба уюшмалари, тарбия колонияларида маҳкумларнинг ота-оналари

¹ Рыбак М.С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики: Автореф. дисс....док-ра юрид. наук. – Саратов. 2001. – С. 18.

² Суровцев В.А. Организация управления исправительным процессом в центре психолого-педагогической и социальной работы с осужденными: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Рязань, 2002. – С. 27.

³ Шамис А.В. Основные средства воздействия на осужденных и механизм их реализации: Монография. – Домодедово, 1996. – С. 112.

қўмитасини ташкил қилиш мақсадга мувофиқлиги таъкидланган. Қайд этилганлардан келиб чиқиб, ЖИКни маҳкумларни ахлоқан тузатишда жамоатчиликнинг иштирокига доир мазмундаги 7¹-модда билан тўлдириш, шунингдек ЖИКни «Жамоатчилик кузатув кенгаши» деб номланган 4¹-боб билан тўлдириш, ушбу бобда жамоатчилик кузатув кенгашининг фаолияти асослари, ташкил этиш тартиби, кенгаш аъзоларига қўйиладиган талаблар, жамоатчилик кузатув кенгаши аъзосининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, кенгаш фаолияти шакллари, жазони ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этувчи муассасаларнинг бу борадаги мажбуриятларини акс эттириш таклиф этилган.

Ҳозирда кўплаб мамлакатларда жиноят-ижроия тизимига хусусий сектор жалб этилганлиги туфайли ижобий натижаларга эришилмоқда. Шунга кўра, жиноий жазолар ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этувчи муассасалар ва органларда профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш имкониятларини кескин ошириш мақсадида жазони ижро этиш тизимига хусусий секторни жалб қилиш имкониятларини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқлиги таъкидланган.

Шунингдек, тадқиқотчи мамлакатимиздаги олий ўқув юртларининг бирортасида ҳам жазоларни ижро этиш муассасалари учун кадрлар тайёрлаш борасида ихтисослашув мавжуд эмаслиги (Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий техника институтида фақатгина озодликдан маҳрум қилиш муассасаларида режимни таъминлаш бўйича мутахассислар тайёрланади), сабабли Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги Тошкент давлат юридик университети базасида жазоларни ижро этиш инспекциялари учун мутахассислар тайёрловчи ўқув курслари ташкил этиш лозимлигини асослаган.

Жиноий жазолар ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этувчи муассасалар ва органларда профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш имкониятларини янада кенгайтириш учун улар фаолияти устидан назорат механизмларини такомиллаштириш, шубҳасиз, катта аҳамиятга эга. Шу мақсадда ЖИКга Жазолар ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этувчи муассасалар ва органлар фаолиятини текшириш ҳамда назорат қилиш” номли 4-бобдаги назорат механизмларни қайта кўриб чиқиб, унда парламент назорати, махсус, яъни Инсоннинг конституциявий ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилиши бўйича комиссия назорати, суд назорати, идоравий назорат, жамоатчилик назорати механизмларини қонуний мустаҳкамлаш таклиф этилган.

Диссертациянинг **«Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини таъминлашнинг умумий йўналишлари»** деб номланган иккинчи бобида жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари принципларининг профилактик функциясини такомиллаштириш, маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолатига профилактик нуктаи назардан ёндашув масалалари таҳлил қилинган.

ЖИК 6-моддасида мустаҳкамланган: «Жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари қонунийлик, адолат, инсонпарварлик, демократизм, жазони

ижро этишда дифференциация ва индивидуаллаштиришга риоя этиш, мажбурлов воситаларини оқилона қўллаш ва маҳкумларнинг қонунга итоаткор хулқ-атворини рағбатлантириш принципларига асосланади» дейилган. Лекин уларга умумий тушунча (таъриф) берилмаган. Тадқиқотчи жинойт-ижроия қонун ҳужжатлари принципи тушунчасига қуйидаги таърифни берган: *жинойт-ижроия қонун ҳужжатларининг принциплари – давлат томонидан ижтимоий ривожланиш қонуниятларига асосан белгиланган, халқаро-ҳуқуқий нормаларга мувофиқ қонунда таърифланган, жиноий жазоларни ижро этиш ва профилактика чораларини амалга оширишга қаратилган раҳбарий қоидалардир.*

Шунингдек, жинойт-ижроия қонун ҳужжатлари принциплари уч гуруҳга ажратилган: 1) умумҳуқуқий принциплар: а) қонунийлик; б) инсонпарварлик; в) демократизм; г) адолат (одиллик); 2) соҳалараро принциплар: а) жазо ижросини дифференциация қилиш; б) жазо ижросини индивидуаллаштириш; 3) соҳавий принциплар: а) мажбурлов воситаларини оқилона қўллаш; б) маҳкумларнинг қонунга итоаткор хулқ-атворини рағбатлантириш.

Диссертант ЖИК 6-моддасида жинойт-ижроия қонун ҳужжатлар принциплари шунчаки санаб ўтилиб, принципларнинг мазмуни, Кодекснинг бошқа нормаларида ва уларни амалда қўллашда айнан қандай тартиб-таомилларга эътибор қаратилиши тўғрисида раҳбарий кўрсатмалар берилмаганлигини таъкидлаб, ЖИКда ҳар бир принципнинг мазмуни акс эттирилиши ва бунда профилактик функцияга алоҳида эътибор қаратилиши лозим, деган хулосага келган.

Тадқиқотда ўрганилган 27 та давлатнинг жинойт-ижроия қонун ҳужжатларининг аксариятида (Франция, Германия, Эстониядан ташқари) қонунийлик принципи жинойт-ижроия қонун ҳужжатларининг принципларидан бири сифатида назарда тутилган.

Адолат (одиллик) принципига кўра жиноий жазо ва бошқа жинойт-ҳуқуқий таъсир чораларни ижро этиш тартиби ва шартлари одилона бўлиши талаб этилади. Шунини таъкидлаш лозимки, Франция, Германия, Финляндия, АҚШ, Япония, Швейцария каби кўплаб ривожланган давлатларда одиллик принципи жинойт-ижроия қонун ҳужжатларининг принципларидан бири сифатида белгиланган.

Ишда инсонпарварлик принципининг алоҳида аҳамиятини, унинг жазони ижро этувчи органлар ва муассасалар фаолиятининг устувор йўналиши эканлигини ҳисобга олиб, мазкур принципнинг мазмунида профилактик функцияни акс эттириш, уни қонун даражасида мустаҳкамланиши мақсадга мувофиқлиги исботланган.

ЖИК нормаларида маҳкумларни ахлоқан тузатишда, жазони ижро этувчи органлар ва муассасаларга кўмаклашишда, уларнинг фаолияти устидан назоратни амалга оширишда, маҳкумларни тарбиялашда жамоат бирлашмаларининг иштирок этиш имконияти кўзда тутилганлиги боис демократизм принципи маҳкумларни ахлоқан тузатиш жараёнини ташкил этишнинг моҳиятида, жазони ижро этувчи органлар ва муассасалар фаолиятининг очиклигида, маҳкумларни тарбиялаш фаолиятига

жамоатчиликни жалб қилишда, жазони ижро этувчи органлар фаолияти устидан назоратни амалга оширишда намоён бўлади. Шу муносабат билан бу соҳада жамоат ташкилотлари, бирлашмалари иштирокини кучайтириш таклифи асосланган.

Диссертацияда Ўзбекистонда суд-тергов ва қонунни қўллаш амалиётининг таҳлили асосида жиноий жазоларни ижро этиш бўйича амалдаги қонун ҳужжатларининг жиноятчилик профилактикаси самарадорлиги етарли даражада эмаслиги, бу борада ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ва миллий қонун ҳужжатларига имплементация қилиш, бунда жиноий жазоларни ижро этишни дифференциация ва индивидуаллаштириш масаласига алоҳида эътибор қаратиш зарурати мавжудлиги кўрсатилган.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси ЖИКда жазо ижросини дифференциация қилиш ва индивидуаллаштиришга оид алоҳида норма киритиш, унда ушбу принципнинг мазмуни, татбиқ этилувчи субъектлари, амалга ошириш шакллари ва механизми аниқ акс эттирилиши лозимлиги асосланган.

Пенитенциар тизим профилактик функциясининг самарадорлигини оширишда маҳкумларни рағбатлантириш чоралари ҳам муҳим аҳамият касб этишини эътиборга олиб, ЖИКга Маҳкумларнинг қонунга итоаткор хулқ-атворини рағбатлантириш деб номланган 6^б-модда киритилиши таклиф этилган.

Айрим хорижий мамлакатлар ЖИКларининг таҳлили уларда мамлакатимиз ЖИКдан фарқли равишда: қонун олдида тенглик (АҚШ, РФ, Беларусь, Қозоғистон, Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон, Украина, Молдова, Латвия, Грузия); жазонинг ахлоқ тузатиш воситалари билан уйғунлиги (РФ, Беларусь, Қозоғистон, Туркменистон, Қирғизистон, Украина, Молдова); маҳкумларни ахлоқан тузатиш (Германия); ошкоралик (Қозоғистон); жазо ўталиши ва ижро этилишининг муқаррарлиги (Украина); давлат ва маҳкум жавобгарлигининг уйғунлиги (Украина); жазони ижро этиш функцияларининг суриштирув, тергов, давлат айблови функцияларидан холи эканлиги (Молдова); рецидивизмни камайитириш; жазони ижро этиш тизимининг хавфсизлигини таъминлаш (Финляндия) принциплари мавжудлигини кўрсатди.

Тадқиқот ишида хорижий мамлакатлар тажрибасига таяниб, Ўзбекистон ЖИКда маҳкумларни ахлоқан тузатиш ҳамда жазони ижро этиш тизимининг хавфсизлигини таъминлаш каби принципларнинг акс эттирилиши асослантилган.

Жиноят-ижроия ҳуқуқи назариясида маҳкумнинг ҳуқуқий ҳолати хусусида турли нуқтаи назарлар мавжуд. *Биринчидан*, маҳкумлардан ҳукмда белгиланган барча мажбуриятларни аниқ ва сўзсиз бажариш талаб этилади. Аммо қонунда юқоридаги талаб билан бир қаторда, маҳкумларга муайян ҳуқуқлар ҳам берилган ва уларни белгиланган тартибда ҳимоя қилиш учун имконият яратилган. *Иккинчидан*, маҳкумнинг ҳуқуқий ҳолати унга юкланадиган субъектив мажбуриятлар ва жазони ўташ даврида у эга

бўладиган ҳуқуқлар йиғиндисидан иборатдир. *Учинчидан*, жазони ўтаётган шахслар Ўзбекистон Республикаси фуқаролари учун қонун ҳужжатларида белгиланган мажбуриятларни бажарадилар ва қонун ҳужжатларида маҳкумлар учун назарда тутилган, шунингдек суд ҳукмида кўрсатилган чеклашлар билан ҳуқуқлардан фойдаланадилар. *Тўртинчидан*, маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолати уларнинг Ўзбекистон Республикаси фуқаролари сифатидаги ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган чеклашлар билан, шунингдек улар бажаришдан озод қилиниши мумкин бўлмаган мажбуриятларни (қонунда белгиланган ҳоллардан ташқари) ўз ичига олади.

Бироқ, ЖИКнинг 8-моддасида маҳкумлар ҳуқуқий ҳолатининг асослари аниқ ва тўлиқ ифода этилмаган. Қонундаги мазкур ноаниқлик ва бўшлиқлар амалиётда турлича талқин қилиниши, маҳкумлар ҳуқуқларига етарли эътибор қаратилмаслиги, адолатсизлик, ўз навбатида, тизимнинг профилактик функцияси самарасизлигига олиб келиши исботланган. Тадқиқот доирасида ушбу масала бўйича маҳкумлар ўртасида ўтказилган сўровда, респондентларнинг 74 %и қонунда уларга берилган ҳуқуқлар тўлиқ ва етарли эмаслигини, бу ўз навбатида уларга муайян қийинчиликлар туғдиришини қайд этганлар.

Мазкур камчиликларни бартараф этиш учун ЖИКнинг 2-бобида мустаҳкамланган маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолатига оид нормалар қайтадан кўриб чиқилиб, маҳкумларнинг асосий ҳуқуқлари ва мажбуриятлари айнан ушбу бобда тўлиқ акс эттирилиши лозимлиги асослантилган.

ЖИК 9-моддасида мустаҳкамланган маҳкумларнинг асосий ҳуқуқлари рўйхати ҳам тўлиқ эмас. Шунга кўра, маҳкумларнинг ҳуқуқлари ушбу моддада тўлиқ берилиши зарур. Жумладан, мазкур моддага қўшимча равишда қуйидаги ҳуқуқларнинг киритилиши таклиф этилган:

– *Ўзбекистон Республикаси Президентига афв этиш тўғрисида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда илтимоснома киритиш;*

– *инсоний қадр-қиммати тан олинishi, қийноққа солиш, зўрлик ва бошқа қаттиқ ёки зайринсоний ёхуд камситувчи муомала турлари ва таъсир чораларидан ҳимояланиш;*

– *шахсий ҳавфсизлигини таъминлаш;*

– *психологик хизмат кўрсатувчи ходим ёки шундай хизмат кўрсатиш ҳуқуқига эга бўлган шахсдан психологик ёрдам олиш;*

зарур ҳолларда, жазони ижро этиш муассасаси бошлиғи рухсати билан нотариал хизматлардан фойдаланиш.

Шунингдек, кодекснинг 9-моддасига эшитиш, сўзлаш ёки кўриш қобиляти паст бўлган ногиронлар учун дактилология (имо-ишоралар орқали ифодаланадиган тил) ёки Брайл алифбоси орқали мутахассислар хизматидан фойдаланиш имконияти яратилишига доир нормани киритиш таклиф этилган.

Ҳозирда халқаро стандартларга мувофиқ маҳкумларни сақлаш шароитларини уларнинг ижтимоий-ахлоқий ҳимояланганлик даражасига, жазони ўташ давридаги хулқ-атвори ва соғлиғининг ҳолатига кўра

дифференциация қилишни такомиллаштириш; маҳкумларнинг яшаш жойига яқин ерда жазони ўташни таъминлайдиган муассасалар тизимини яратиш; маҳкумларга нисбатан инсоний муносабатга риоя этиш, уларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини, қонунга итоаткор хулқ-атворини рағбатлантиришнинг устунлигини таъминлаш; маҳкумларни озодликка чиқиши учун тайёрлашни улар муассасага келган биринчи кундан бошлаш; жиноят-ижроия тизимини жазони ўтаган шахсларни реабилитация қилиш тизими билан бевосита боғлаш; зўрлик ишлатиб содир этилган жиноятлар ва бошқа жиноий қилмишлар учун ҳукм қилинганларни, ижобий тавсифланадиган ва режимни ашаддий бузувчилар рўйхатидаги маҳкумларни алоҳида-алоҳида сақлашни назарда тутиш; маҳкумлар ҳуқуқларининг кафолатланган минимумини кенгайтириш; маҳкумларга пуллик маиший, тиббий, соғломлаштириш ва бошқа хизматлар кўрсатиш тизимини яратиш; муассасаларда психология хизматини ташкил этиш; барча маҳкумлар учун иш жойларини яратиш, ўз қизиқишлари билан мос келадиган касбларни ўзлаштиришни таъминлаш зарурлиги асослантирилган.

Диссертациянинг «**Жиноий жазоларни ижро этишда профилактик функция самарадорлигини ошириш муаммолари**» деб номланган учинчи бобида озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган ҳамда шахсни жамиятдан ажратиш билан боғлиқ бўлган жазоларни ижро этишда профилактик таъсир чоралари ва уларнинг самарадорлигини ошириш масалалари алоҳида таҳлил қилинган.

Мамлакатимиз ЖКда озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларга жарима, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари, мажбурий жамоат ишлари, хизмат бўйича чеклаш, интизомий қисмга жўнатиш, озодликни чеклаш белгиланган.

Ахлоқ тузатиш ишларини ўташ шартлари ЖИК 26-моддасида тартибга солинган, бироқ, мазкур моддада ахлоқ тузатиш ишларини ўташ шартларининг тўлиқ рўйхати келтирилмаган. Бундан ташқари, қатор шартлар бошқа моддаларнинг мазмунидан келиб чиқади. Масалан, маҳкумнинг иш ҳақидан чегириб қолиш ЖИК 31-моддасида назарда тутилган. Ишда ахлоқ тузатиш ишларини ўташ шартларининг айрим муаммоли жихатлари кўриб чиқилган. Жумладан, ахлоқ тузатиш ишларини ижро этиш тартиби ва шартларида етарли профилактик тадбирлар назарда тутилмаган. Ички ишлар органларининг жазоларни ижро этиш инспекциясининг маҳкум билан ишлаш, профилактик тадбирларни амалга оширишга доир мажбуриятларни белгилаш мақсадга мувофиқлиги хулоса қилинган. Шу сабабдан, ЖИКнинг 27-моддасида белгиланган жазоларни ижро этиш инспекциясининг мажбуриятлари рўйхатини ҳар ойда икки марта профилактик суҳбат ўтказиш мажбурияти билан, 29-моддасида белгиланган маҳкумнинг мажбуриятлари рўйхатини профилактик тадбирларда иштирок этиш билан тўлдириш таклиф этилган.

Озодликдан маҳрум қилишга муқобил жазолардан бири – озодликни чеклаш жазоси ва уни ижро этиш жараёнида юзага келаётган муаммоларни бартараф этиш юзасидан бир қатор фикрлар билдирилган. Хусусан, қонунда

инспекциянинг озодликни чеклаш жазосини ижро этишдаги мажбуриятлари аниқ белгиланмаганлиги, маҳкум қандай ҳолатларда яшаш жойидан кетиши, яшаш жойини ўзгартириши, тегишли маъмурий ҳудуд доирасидан чиқиши ёки иш-ўқиш жойини ўзгартириши мумкинлиги белгиланмаганлиги, озодликни чеклаш жазосини бошқа жазо билан алмаштириш масаласининг ЖК ва ЖИКда ноаниқлиги ҳамда уларни бартараф этиш бўйича таклифлар асосланган.

Ўзбекистон Республикаси ЖКда озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ жазоларнинг қуйидаги тизими назарда тутилган: а) интизомий қисмга жўнатиш; б) озодликдан маҳрум қилиш; в) умрбод озодликдан маҳрум қилиш.

Муаллиф озодликдан маҳрум қилиш жазосини ижро этиш аҳволини ўрганиб, қатор таклиф ва тавсиялар тақдим этган. ЖИКда маҳкумларнинг ахлоқини баҳолаш тартиби ва мезонлари белгиланмаганлиги нуқтаи назаридан, жазони ижро этиш муассасаларида профилактик функция самарадорлигини ошириш учун, ЖИКни «Маҳкумларнинг ахлоқини баҳолаш» деб номланган 60¹-модда билан тўлдириш таклиф қилинган.

Жазонинг мақсадлардан бири маҳкумларни ахлоқан тузатиш, уларни ижтимоий фойдали ҳаёт шароитига ўргатиш эканлигидан келиб чиқиб, ЖИКнинг 82-моддасига, жиноят-ижроия тизимидан ташқари бошқа корхоналарда маҳкумларни меҳнатга жалб қилишни тартибга солувчи ЖИКнинг 88-моддасига тегишли таклифлар берилган.

Шунингдек, ЖИКнинг 98-моддасини маҳкумларнинг тарбия жараёнида иштирокини эътиборга олиб, агар маҳкум ушбу жараёнда фаол иштирок этган тақдирда унга нисбатан рағбатлантириш чоралари кўрилиши хусусидаги норма билан тўлдириш мақсадга мувофиқ деб топилган.

Замонавий пенитенциар тизим ривожланиши тенденциялари ва халқаро стандартлар талабларидан келиб чиқиб, озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўташ тартиби ва ушбу жазони ўташ жойларини колония тизимидан турма тизимига ўтказиш таклиф этилган.

Диссертациянинг **«Халқаро ва хорижий мамлакатлар тажрибаси асосида пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш истиқболлари»** деб номланган тўртинчи бобида халқаро-ҳукуқий ҳужжатлардаги пенитенциар тизимнинг профилактик функциясига оид қоидалар ўрганилиб, уларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш, ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибаси асосида пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш истиқболлари таҳлил қилинган ҳамда тегишли тавсия ва ҳулосалар ишлаб чиқилган.

Халқаро-ҳукуқий стандартларда мустаҳкамланган қоидаларга мувофиқ, маҳкумларни жазони ижро этиш муассасаларига тақсимлаш тўғрисида қарор қабул қилиш маҳкумлар ва уларнинг оилалари учун асоссиз қийинчиликлар туғдирмаслиги лозим. Уларнинг ҳаммалари ўз яшаш жойига ёки уларни ижтимоий реабилитацияси учун жуда мос келадиган бошқа жойга мумкин қадар яқин бўлган жазони ижро этиш муассасасида сақланиши лозим.

Стандартларда имкониятга қараб маҳкумларнинг ўзи билан маслаҳат қилиш ва уларнинг оқилона талабларини бажариш тавсия этилади¹.

ЖИКда озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган шахслар тергов ҳибсхонасининг маъмурияти ҳукм қонуний кучга кирганлиги тўғрисида суд хабарномасини олган кундан бошлаб ўн кунлик муддат ичида жазони ўташ учун жўнатилиши белгиланган бўлса-да, ушбу муддат давомида маҳкумнинг қандай ҳуқуқларга эгалиги назарда тутилмаган. Ушбу муддатда, одатда, маҳкум ҳақида хабар олишнинг, унинг қаердалигини билишнинг имкони қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган. Кодексдаги мазкур бўшлиқни бартараф этиш мақсадида ЖИКнинг 54-моддасини тўлдириш таклиф этилган.

Маҳкумларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш тизимини ҳам такомиллаштириш эҳтиёжи мавжудлиги сабабли ЖИКни «Маҳкумларнинг мурожаатлари» деб номланган янги 12¹-модда билан тўлдириш таклиф этилган.

Польша жазони ижро этиш муассасалари тизимида 40 дан ортиқ корхоналар иш олиб боради. Уларда мебель; металл буюмлар; тикув; пойафзал; матбаачилик маҳсулотлари; тайёр қурилиш материаллари ишлаб чиқарилади. Мазкур тажрибанинг ижобий жиҳатларини эътиборга олиб, Ўзбекистонда барча жазони ижро этиш муассасалари қошида ишлаб чиқариш корхоналарини ташкил этиш, мавжудларини янада такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилган.

Ўзбекистон томонидан алоҳида махсус халқаро пенитенциар стандартлар – яъни, Маҳкумлар билан муомалада бўлиш минимал стандарт қоидалари, Ҳар қандай шаклда ушланган ёки қамоққа олинган барча шахсларни ҳимоя қилиш принциплари тўплами, Пекин қоидалари ратификация қилинган, улардаги маҳкумларнинг ҳуқуқ ва эркиликларига доир аксарият қоидалар ЖИКка киритилган (шахсий ҳавфсизлик, турли тоифа маҳкумларни алоҳида сақлаш, тиббий хизмат ва ҳ.к.).

Бироқ, аксарият халқаро пенитенциар стандартлар, ратификация қилинган бўлишига қарамадан, тавсиявий характерга эга, боиси ушбу стандартларнинг катор талабларга фақатгина энг илғор ривожланган давлатлар томонидан риоя этилиши мумкин (асосан, маҳкумларга шарт-шароит яратишга ва турмалар, камераларни жиҳозлашга оид моддий техник талаблар). Шу боис, мамлакатимиз юқоридаги халқаро ҳужжатларга қўшилганлигини инобатга олиб, ушбу стандартларда мавжуд қуйидаги:

- маҳкумларни алоҳида 2-4 кишилиқ камерали турмаларда сақлаш;
- маҳкумларни ўз яшаш жойига мумкин қадар яқин бўлган жазони ижро этиш муассасасида сақлаш;
- маҳкумларнинг сиёсий ва фуқаролик ҳуқуқларини чекламаслик;
- маҳкумлар жамиятда узилиб қолмаслиги учун учун шарт-шароитлар яратиш;
- маҳкумларнинг озодликка чиққандан кейин қайта ижтимоийлашувини

¹ Комментарий к тексту Европейских пенитенциарных правил. Rec (2006) 2. – С. 11.

таъминлаш;

- турма персоналига оид тавсиялар (уларнинг маълумоти, одоб-ахлоқи, руҳий ва жисмоний тайёргарлиги, махсус педагогик ва тиббий билими, тилларни билиши ва ҳ.к.)ларни босқичма-босқич амалга ошириш таклиф этилган.

ХУЛОСА

Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш мавзусидаги диссертация бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижасида қуйидаги назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган хулосаларга келинди:

1. «Жиноят-ижроия кодекси» сўзлари «Жиноий жазоларни ижро этиш кодекси» деб ўзгартирилсин.

2. «Пенитенциар тизим – жиноий жазолар ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларни ижро этувчи давлат органлари ва муассасаларининг маҳкумларнинг ахлоқан тузалиши ва қайта ижтимоийлашувига қаратилган тарбиявий-ахлоқий, педагогик-психологик, сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа фаолият йўналишларини ўз ичига қамраб олган тизим»дир.

3. Ўзбекистон пенитенциар тизими белгилари:

– Ўзбекистон Республикаси конституциявий асосининг элементларидан бири сифатидаги қонунийликни қўриқлаш ва ҳимоя қилиш мақсадида, алоҳида ваколатларга эга бўлган, махсус тузилган давлат органи томонидан амалга оширилади;

– қонун ҳужжатлари билан тартибга солинган пенитенциар муносабатларнинг барча соҳаларида амал қилади;

– қонунларнинг бузилиши муносабати билан амалга оширилади;

4. Ўзбекистон Республикасининг жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари вазифаларига қуйидагилар киради:

– жарима, мажбурий жамоат ишлари, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари, мажбурий жамоат ишлари, хизмат бўйича чеклаш, озодликни чеклаш, ҳарбий ёки махсус унвондан маҳрум қилиш, интизомий қисмга жўнатиш, озодликдан маҳрум қилиш ва умрбод озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жиноий жазоларни ижро этиш;

– шартли ҳукм қилинган шахсларнинг хулқ-атвори устидан назорат, тиббий йўсиндаги мажбурлов чоралари, вояга етмаганларга нисбатан жабрланувчидан узр сўраш, етказилган зарарни тўлаш ёки бартараф этиш мажбуриятини юклаш, махсус ўқув-тарбия муассасасига жойлаштириш сингари бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этиш;

– жиноий жазоларни ижро этувчи органлар ва муассасаларда ҳуқуқий тартибот ва қонунийликни, уларда сақланаётган маҳкумлар, уларнинг ҳудудида бўлган ишчи-ходимлар, мансабдор шахслар ва фуқароларнинг ҳавфсизлигини таъминлаш;

– маҳкумларни меҳнатга жалб қилиш, уларнинг умумий ва касб-хунар

таълими, касбий тайёргарлигини таъминлаш;

– маҳкумларнинг соғлиғини сақлашни таъминлаш;

– тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органларига ёрдам кўрсатиш ва б.

5. Жазони ижро этиш тизимларига хусусий секторни жалб қилиш борасида хорижий давлатлар қуйидаги гуруҳларга ажратилди:

1) жазони ижро этиш тизимига хусусий сектор кенг жалб қилинган давлатлар (АҚШ, Швеция, Буюк Британия, Франция, Австралия, ЖАР);

2) жазони ижро этиш тизимида хусусий секторнинг иштироки кўриб чиқиладиган давлатлар (Жанубий Корея, Латвия, Чехия, Венгрия, Исроил);

3) жазони ижро этиш тизимига хусусий секторни жалб қилиш муҳокама қилинадиган давлатлар (Россия, Беларусь, Қозоғистон, Қирғизистон);

4) жазони ижро этиш тизимига хусусий сектор аралашмайдиган давлатлар (юқорида қайд этилганлардан ташқари МДХга аъзо давлатлар, шу жумладан Ўзбекистон ва ҳ.к.).

6. Жазоларни ижро этиш тизимининг у ёки бу давлат идорасига қарашли эканлигига қараб, бундай тизимларни ташкил этишнинг беш модели фарқланди:

1) жазоларни ижро этиш тизими тўлалигича Ички ишлар вазирлиги тасарруфидаги модель;

2) жазоларни ижро этиш тизими тўлалигича Адлия вазирлиги томонидан бошқариладиган модель;

3) жазоларни ижро этиш тизими Адлия ва Ички ишлар (полиция) вазирлиги бошқарувида бўлган модель;

4) жазоларни ижро этиш тизими Адлия вазирлиги томонидан ҳам Ички ишлар вазирлиги томонидан ҳам назорат қилинмайдиган алоҳида давлат департаменти таркибидаги модель;

5) жазо турлари ёки процессуал мажбурлов чоралари турли идораларнинг ихтиёрига берилган аралаш модель (маҳкумлар сақланадиган пенитенциар муассасалар Адлия вазирлигининг, дастлабки қамоқ жойлари эса – Ички ишлар вазирлигининг ихтиёрида бўлади).

7. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-ижроия кодексини такомиллаштириш бўйича таклифлар:

1) 2-модданинг матнини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

Жиноят-ижроия қонун ҳужжатларининг вазифаси жазо ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чоралари ижросини таъминлаш, ижтимоий адолатни тиклаш, маҳкумларни ахлоқан тузатиш, ижтимоий мослаштириш, жиноятлар содир этилишининг олдини олиш, маҳкумларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишдан иборат.;

2) 6-модданинг матнини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

Жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари қонунийлик, адолат, инсонпарварлик, демократизм, жазони ижро этишда дифференциация ва индивидуаллаштиришга риоя этиш, мажбурлов воситаларини оқилона қўллаш, маҳкумларнинг қонунга итоаткор хулқ-атворини рағбатлантириш, маҳкумларни ахлоқан тузатиш ва жазони ижро этиш тизимининг

хавфсизлигини таъминлаш принципларига асосланади.;

3) жиноят-ижроия қонун ҳужжатлари принциплари мазмунини акс эттирган 6¹–6⁸-моддалар билан тўлдириш;

4) 7-модданинг иккинчи ва учинчи қисмларини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

Маҳкумни ахлоқан тузатишнинг асосий воситаларига жазони ижро этиш ва ўташнинг белгиланган тартиби (режими), ижтимоий-фойдали меҳнат, ижтимоий-психологик ва педагогик чоралар, тарбиявий иш, умумий ўрта таълим, ўрта-маҳсус, касб-хунар таълими ва олий таълим, касбга тайёрлаш ва жамоат таъсири киради.

Ахлоқан тузатиш воситалари жазо ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чоралари турини, содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилиқ даражасини, шунингдек маҳкумнинг шахси ва ҳуқ-атвори, жазони ўташ ва ундан озод қилиниши муддатини инобатга олган ҳолда қўлланилади.;

5) қуйидаги мазмундаги 7¹-модда билан тўлдириш:

7¹-модда. Маҳкумларни ахлоқан тузатишда жамоатчиликнинг иштироки

Васийлик ва жамоатчилик кузатув кенгаши, маҳкумларнинг ота-оналари қўмитаси, касаба уюшмалари, меҳнат жамоалари, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда рўйхатдан ўтган жамоатчилик бирлашмалари, диний бирлашмалари, сиёсий партиялар ва бошқа ташкилотлар ҳамда фуқаролар маҳкумларни ахлоқан тузатишда иштирок этиши мумкин.

Жамоатчиликнинг маҳкумларни ахлоқан тузатишда иштирок этиши қуйидаги шаклларда амалга оширилади:

1) социологик ва шу каби бошқа шаклда мониторинг ўтказиш;

2) жазони ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этувчи муассасалар фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш;

3) жиноят-ижроия фаолияти соҳасида қонун ҳужжатларини ишлаб чиқиш ва жамоатчилик муҳокамасидан ўтказиш;

4) маҳкумларга гуманитар ва ҳайр-эҳсон ёрдамларини бериш, тарқатиш ва ушбу жараёни кузатишда иштирок этиш;

5) жиноят-ижроия тизими фаолиятини такомиллаштириш ва маҳкумларга ижтимоий-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш йўналишида дастурлар ва лойиҳаларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этиш;

6) жазо ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларни ижро этувчи муассасаларга Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа турда ёрдам кўрсатиш.

Мазкур модданинг биринчи қисмида қайд этилган жамоатчилик вакиллари ўзларига маълум бўлган маҳкумларнинг шахсий ҳаёти тўғрисидаги маълумотларни уларнинг розилигисиз ошкор қилиши мумкин эмас.

6) 8-модданинг янги таҳрири ишлаб чиқилди (Маҳкумлар ҳуқуқий ҳолатининг асослари).

7) Маҳкумларнинг асосий ҳуқуқлари деб номланган 9-моддани янги

тахрирда баён этиш;

8) *Маҳкумларнинг мурожаатлари* деб номланган 12¹-модда билан тўлдириш;

9) парламент назорати, Инсоннинг конституциявий ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилиши бўйича комиссия, жазони ва бошқа жиноят-ҳуқуқий таъсир чораларини ижро этиш ҳолати бўйича йиллик маъруза, суд назорати, шунингдек идоравий назорат, жамоатчилик назорати каби масалаларни тартибга солувчи 16¹–16⁴-моддалар, шунингдек 17¹–17²-моддалар билан тўлдириш;

10) жамоатчилик кузатув кенгаши фаолиятининг асослари, кенгашни ташкил этиш тартиби, кенгаш аъзолигига қўйиладиган талаблар, аъзоларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, кенгаш фаолияти шакллари каби масалаларни тартибга солувчи *Жамоатчилик кузатув кенгаши* деб номланган 4¹-боб билан тўлдириш;

11) 27-моддани ҳар ойда икки марта профилактик суҳбат ўтказди мазмунидаги *еттинчи хатбоши* билан тўлдириш;

12) 29-модданинг *биринчи қисмидаги* ҳозир бўлишга мажбур деган сўзларни ҳозир бўлишга, шу жумладан, профилактик тадбирларда иштирок этишга мажбур деган сўзлар билан алмаштириш;

13) 44³-моддани қуйидаги мазмундаги *тўртинчи қисм* билан тўлдириш:

Маҳкум қуйидаги ҳолатларда яшаш жойидан кетиши, яшаш жойини ўзгартириши, тегишли маъмурий ҳудуд доирасидан чиқиши ёки иш-ўқиш жойини ўзгартириши мумкин:

яқин қариндошининг ўлими ёки оғир касаллиги;

маҳкумнинг тиббий ёрдамга эҳтиёжи;

бахтсиз ҳодиса туфайли яшаш жойида қолиш имкониятининг мавжуд эмаслиги;

шунингдек етарли асослар мавжуд бўлганда бошқа ҳолатлар.;

14) Жазони ижро этиш инспекциясининг мажбуриятлари, Маҳкумларга нисбатан қўлланиладиган рағбатлантириш ва интизомий жазо чоралари деб номланган 44⁵–44⁶-моддалар билан тўлдириш;

15) 60¹-модда. *Маҳкумларнинг ахлоқини баҳолаш* мазмунидани нормани киритиш.

16) 88-моддани қуйидаги мазмундаги *учинчи қисм* билан тўлдириш:

Жиноят-ижроия тизимидан ташқари бошқа корхоналарда маҳкумларни меҳнатга жалб қилиш маҳкум, корхона ва жазони ижро этиш муассасаси раҳбари ўртасида тузиладиган шартнома асосида амалга оширилади.;

17) 89-моддани қуйидаги мазмундаги *учинчи қисм* билан тўлдириш:

Жазони ижро этиш муассасалари маъмурияти маҳкумлар учун иш жойларини яратиш бўйича зарур чораларни амалга оширади.

18) 98-моддани қуйидаги мазмундаги *иккинчи қисм* билан тўлдириш:

Маҳкумларнинг тарбия жараёнидаги иштироки уларга нисбатан рағбатлантириш ёки интизомий чораларни қўллашда инобатга олинади.;

19) ЖИКни янги мазмундаги (*Маҳкумларни ижтимоий мослаштириш (адаптация) ва уларга психологик ёрдам кўрсатиш ишларини ташкил этиш*)

98¹-модда билан тўлдириш таклиф этилди.

20) 111-модда (Жазони ижро этиш тартибини бузиш)нинг янги таҳрири ишлаб чиқлди:

Мазкур Кодекс ҳамда жазони ижро этиш муассасанинг ички тартиб қоидалари талабларига риоя қилмаслик жазони ижро этиш тартибини бузиш деб топилади.

Жазони ижро этиш тартибини бир йил мобайнида уч ва ундан кўп маротаба бузиш жазони ижро этиш тартибини мунтазам равишда бузиш деб топилади.

Қуйидагилар жазони ижро этиш тартибини қўпол равишда бузиш деб топилади:

1) Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексда кўрсатилган ҳуқуқбузарликни содир этиш;

2) ички тартиб қоидаларида тақиқланган буюмлар ва нарсаларни сақлаш, тарқатиш, истеъмол қилиш ва улардан фойдаланиш;

3) муассаса ходимларига таҳдид қилиш;

4) суд томонидан тайинланган мажбурий даволаниш ва бошқа мажбуриятлардан бўйин товлаш;

5) жазони ижро этиш муассасаси ҳудудини ёки маъмурият йўлланмаси билан бўлиши керак бўлган бошқа жойни ўзбошимчалик билан чиқиш;

6) ушбу Кодексда белгиланган тартибда муассаса ҳудудидан ташқарига чиққандан сўнг, белгиланган муддатда муассасага қайтиб келмаслик;

7) алкоголь, спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп моддалар ёки инсон руҳиятига таъсир этувчи бошқа воситаларни истеъмол қилиш;

8) моддий ёки бошқа таъмагирлик мақсадларида ўйинларни ташкил этиш ёки ўйнаш;

9) майда безорилик содир этиш;

10) мазкур қисмнинг 1–9-бандарида назарда тутилган жазони ижро этиш тартибини бузишга қаратилган гуруҳлар шакллантириш ёки унда иштирок этиш.

21. Замонавий пенитенциар тизим ривожланиши тенденциялари ва халқаро стандартлар талабларидан келиб чиққан ҳолда, озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўташ тартиби ва ушбу жазони ўташ жойларини (муассасаларни) тўлиқ қайта кўриб чиқиш ва колония тизимидан воз кечиб, турма тизимига ўтиш мақсадга мувофиқ.

22. Халқаро стандартларда мустаҳкамланган қоидаларга мувофиқ, маҳкумларни жазони ижро этиш муассасалари ўртасида тақсимлаш тўғрисида қарор қабул қилиш маҳкумлар ва уларнинг оилалари учун асосиз қийинчиликлар туғдирмаслиги лозим. Уларнинг ҳаммалари ўз яшаш жойига ёки уларни ижтимоий реабилитация қилиш учун айниқса мос келадиган бошқа жойга мумкин қадар яқин бўлган жазони ижро этиш муассасасида сақланиши лозим. Стандартларда имкониятга қараб маҳкумларнинг ўзи билан маслаҳатлар ўтказиш ва уларнинг оқилона талабларини бажариш тавсия этилади. Бундай маслаҳатлашувлар уларга озодликдан маҳрум қилиш

тариқасидаги жазони ўташ жойи тайинлангунга қадар, улар тергов ҳибсхонасида сақланаётган пайтда амалга оширилиши лозим.

SALAEV NODIRBEK SAPARBAEVICH

**IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE PREVENTIVE FUNCTION OF
THE PENITENTIARY SYSTEM**

12.00.08 - Criminal law. Prevention of offenses.
Criminology. Criminal-executive law

**DOCTORAL (DSc) DISSERTATION ABSTRACT
ON LEGAL SCIENCES**

The theme of the doctoral dissertation (DSc) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2017.2.DSc/Yu28.

The doctoral dissertation is prepared at the Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, Russian and English) on the website of the Scientific Council (www.tsul.uz) and Information educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Supervisor: **Abdurasulova Kumrinisa Raimkulovna**
Doctor of Science in Law, Professor

Official Opponents: **Sakari K. Melander**
Doctor of Science in Law, Professor
(University of Helsinki, Finland)

Kabulov Rustam
Doctor of Science in Law, Professor

Mirzaev Aziz Alisherovich
Doctor of Science in Law

The leading organization: **Karakalpak State University named after Berdakh**

The defense of the dissertation will be held on December 14, 2017 at 15:00 at the Session of the Scientific Council DSc.27.06.2017.Yu.22.01 at the Tashkent State Law University. (Address: 100047, Sayilgokh street, 35 Tashkent city. Phone: (99871) 233-66-36; fax: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The doctoral dissertation is available at the Information-Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under No. 834), (Address: 100047, A.Temur street, 13. Tashkent city, Phone: (99871) 233-66-36).

Abstract of the dissertation submitted on December 1, 2017.
(Registry protocol No 2 on December 1, 2017).

Z.N.Esanova
Chairwoman of the Scientific Council for awarding
scientific degrees, Doctor of law, professor

U.A. Tukhtasheva
Acting Secretary of the Scientific Council for awarding
scientific degrees, Ph.D., professor

G.Z. Tulaganova
Chairwoman of the Scientific Seminar at the Scientific Council
for awarding scientific degrees, Doctor of law, professor

INTRODUCTION (abstract of DSc thesis)

The actuality and relevance of the dissertation theme. The problem of combating crime throughout the world is becoming more and more global and actual. In particular, at the 13th UN Congress on Crime Prevention and Justice, this issue was noted to be one of the most pressing problems in the life of the individual, society and the state at the national, regional and international levels. Along with ensuring the inevitability of punishment, the organization of a fair serving of the appointed punishment is a paramount importance in the prevention of crime. In this regard, the international community, taking into account contemporary threats and demands, stresses the need for reform of the penitentiary system in all countries. The convicts which are serving imprisonment in 2016 around the world for almost 11 million people, an increase of this indicator in 2017 by 20 percent compared to 2000, the fact that in recent years in large countries of the world, recidivism is 50 percent¹, testify to the necessity to reform the activities of penitentiary institutions, develop new measures and more effective mechanisms to prevent the commission of new crimes by convicts or persons released after serving a sentence, the need for special treatment on preventive measures.

On the basis of identifying specific features of increasing the effectiveness of the preventive function in the world, it is important to improve the penitentiary system, preventive measures in the execution of each type of punishment, strengthen the implementation of international standards for correcting convicts' behavior in national legislation, develop new preventive measures and effective mechanisms to prevent the recurrence crimes by convicts released after serving sentence, Elimination, systematization of the regulatory framework for improving the preventive function of the penitentiary system, law enforcement practices, and researching the directions and prospects for legal regulation.

In the years of independence in Uzbekistan, special emphasis was placed on the radical reform of the penitentiary system and bringing it in line with international standards, a number of targeted measures were implemented, this sphere was to some extent developed, in particular, in the execution of punishment, special attention was paid to the creation of normative legal framework aimed to increase the effectiveness of the preventive function, expand using alternative forms of punishment to imprisonment, radically improving the conditions of serving punishment, use of educational work instead of repressive purposes of punishment, streamlining control over the process of social adaptation of persons who have served sentence. Currently, «perfection and liberalization of criminal and criminal procedural legislation, decriminalization of certain criminal acts, humanization of criminal penalties and the procedure for their execution»² is defined as one of the priority areas for ensuring the rule of law and further

¹ www.unodc.org, www.i-pso.ru, www.prisonstudies.org

² The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan on February 7, 2017 «On the Strategy for Further Development of the Republic of Uzbekistan» for No. PD-4947 // Collection of Acts of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No.6, art.70.

reforming the judicial and legal system, that determines the significance of research sphere.

This dissertation research will serve to some extent the implementation of the tasks set in the Criminal Code (1994), the Criminal-Executive Code of the Republic of Uzbekistan (1997), the Laws of the Republic of Uzbekistan «On Administrative Supervision of Internal Affairs Bodies for Persons Who Have Been Exempted from Penitentiary Institutions» (1992)), «On the Prevention of Offenses» (2014), «On Internal Affairs Bodies» (2016), Decrees of the President of the Republic of Uzbekistan «On Measures for the Further Improvement of the System of Prevention of Offenses» (2017), the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan «On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan» (2017), «On measures to improve the activities of the internal affairs agencies in the sphere of execution of sentences related to deprivation of liberty» (2017) , The Order of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan «On the approval of the Rules of Internal Regulations of Institutions for the Execution of Punishment in the Form of Imprisonment» (2013), Decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan «On the Practice of Designation courts of criminal punishment» (2006) and other sectoral legislative acts.

The connection of research with the priority directions of the development of science and technology of the republic. This thesis was carried out in accordance with the priority direction of the development of science and technology of the Republic of I. «Spiritual, moral and cultural development of a democratic and legal society, the formation of an innovative economy».

Review of foreign scientific-research on the theme of dissertation¹. Research work on improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system is conducted in leading scientific centers and higher educational institutions, including the University of Helsinki, Department of Social Research, Institute of Criminology and Legal Policy (Finland), University of London, International Center for Prison Studies, Institute for Criminal Policy Research (UK), Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law (Germany), Prison Policy Initiative (USA), Samara Law Institute of the Federal Penitentiary Service of the Russian Federation (Russian Federation); Tashkent State University of Law, as well as the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan (Uzbekistan).

As a result of scientific research on improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system, the following scientific results have been obtained: a system of preventive measures for radical reform and liberalization of the conditions for the execution of criminal penalties have been developed (University of Helsinki, Department of Social Research, Finland), based on integrated approach to increase the effectiveness of preventive functions of the

¹ The review of foreign scientific-research on the theme of the dissertation is highlighted on the basis of the following sources: www.helsinki.fi/institute-of-criminology-and-legal-policy; www.prisonstudies.org; www.mpicc.de/en/home.cfm; www.prisonpolicy.org; www.sui.fsin.rf; tsul.uz; akadmvd.uz and others.

penitentiary system, economic, social, political, cultural and educational aspects of its development are revealed (University of London, International Center for Prison Studies, Institute for Criminal Policy Research, UK), identified the factors that have a negative impact on the penitentiary system (Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law (Germany), investigated crime prevention measures by using alternatives to imprisonment, as well as penitentiary preventive measures (Prison Policy Initiative (USA)); developed the system for preventing crime in penitentiary institutions (Samara Law Institute of the Federal Penitentiary Service of the Russian Federation); the possibilities of combating crime through liberalization of the system of execution of criminal penalties were investigated (Tashkent State Law University); problems of penitentiary psychology (Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan) were studied.

In the world, a number of studies are carried out to improve the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system, including the following priority areas: improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system by implementing international standards in legislation; expansion of educational opportunities for convicts; improvement of the crime prevention system through the use of alternatives to imprisonment, improving the organization of work of convicts.

The extent of analyzes of the problem. Some aspects of improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system in Uzbekistan have been studied to some extent in scientific works of G.A. Abdumadzhidov, Yu.M. Karaketov, K.R. Abdurasulova, A.A. Shamansurov, I. Ismailov, Sh.Kh. Inogamov, Yu.S. Pulatov, M.Sh. Yuldashev, M.Sh. Nazhimov and others.

In foreign countries, some features of increasing the preventive function of the penitentiary system have been studied, the theoretical aspects of related issues have been researched by such scientists as V.N. Kokhman, N.I. Polischuk, Yu. A. Borzenko, S.M. Oganessian, I.R. Kamaliev, M.P. Melentiev, V.B. Spitznadel (Russia), Lappi-Seppälä Tapio, Sakari K. Melander, Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik, Lahti - K. Nuotio (Finland), Viljanen Jukka, Christie Nils, Falck, Sturla, von Hofer, Hanns, Storgaard (Sweden), Michael Tonry, Garland David, Andenaes, John (USA), Roberts, Julian V., Stalans, Loretta J., Indermaur, David and Hough Mike (United Kingdom)¹.

But, the research of the above-mentioned scientists is devoted only to increase the effectiveness of the preventive function of only certain types of punishment, there was no integrated approach to improving the preventive function of the penitentiary system of Uzbekistan. Therefore, a comprehensive study of this issue is relevant.

In Uzbekistan, there was no monographic study devoted to improve the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system.

Linkage of the dissertation theme with the works of scientific research of higher institutions, where the dissertation is carried out. The theme of the thesis is included in the research plan of Tashkent State University of Law and

¹ These and other sources are listed in the list of used literature of the dissertation.

implemented within the priority areas of research «Problems of improving the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan and the practice of its application», «Problems of improving the fight against the crime in a globalizing world», «Problems of improving regulations on the Execution of Punishments and the Penitentiary System» and «Problems of Reforming the Penal System in the Conditions of Reform of the judicial and legal sphere and the liberalization of criminal legislation».

The aim of the research is to develop proposals and recommendations on improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system.

The tasks of research:

- development of specific proposals for the improvement of the doctrine about the criminal-executive law,

- the analysis of the essence of the penitentiary system and presentation of its definition;

- development of proposals on the importance of preventive function in the penitentiary system and ensuring its effectiveness;

- introduction of the essence of the preventive function in the principles of criminal executive acts;

- development of proposals for improving the legal status of convicts in order to increase the effectiveness of preventive measures;

- providing recommendations on expanding opportunities for implementing preventive measures in institutions and bodies that carry out criminal penalties;

- increasing the effectiveness of preventive measures in the execution of sentences not related to imprisonment;

- increasing the effectiveness of preventive measures in the execution of sentences in the form of imprisonment;

- substantiation of the feasibility of implementing international legal acts on the preventive function of the penitentiary system on the basis of their analysis;

- invention of proposals to increase the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system on the basis of studying the experience of developed foreign countries;

- creation of recommendations on improvement of existing legislative acts, improvement of law enforcement practice.

The object of the research is a system of relations associated with improving the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system.

The subject of the research consists of normative and legal acts regulating legal relations concerning the increase of the preventive function of the penitentiary system of the Republic of Uzbekistan, law enforcement practice, legislation and practice of foreign countries, as well as conceptual approaches, scientific and theoretical views and legal categories existing in legal science.

Research methods. In the dissertation methods as historical, system-structural, comparative-legal, logical, concrete-sociological, complex analysis of scientific sources, induction and deduction, analysis of statistical data are applied.

Scientific novelty of the research includes the followings:

- the expediency of not imposing punishment in the form of deprivation of the

right to engage in entrepreneurial activity with the exception of cases of causing death or the occurrence of other grave consequences is justified;

the expediency of not imposing punishment in the form of correctional labor for women with children under the age of three years is justified;

the proposal is substantiated that in case of malicious evasion of the convicted person from serving a sentence in the form of restriction of freedom, as well as failure to fulfill the duties assigned to him by the court, the court can replace the unencumbered term of restriction of liberty with punishment in the form of imprisonment;

proposals which consider strengthening the training of minors in penal institutions, by improving the introduction of innovative pedagogical technologies into the educational process have been substantiated;

provided substantiated proposals about improving the preventive function of the penitentiary system, recommendations on attracting prisoners to work in different enterprises.

Practical results of the research includes the followings:

Appropriate proposals have been developed for the recognition of socio-psychological and pedagogical measures as remedies for convicts and the need to introduce them in penal correction legislation.

A clarification was made in the issue of participation in the activities of the penitentiary system of public structures, and proposals have been justified regarding the establishment of a guardian and public council, trade unions in each institution for the execution of punishments, and the parents' committee of convicts in educational colonies.

It is substantiated that the involvement of the private sector in the penal system is another means to expand the possibilities for implementing preventive measures in criminal penal institutions and bodies, while at the initial stage it is indicated that it is advisable to organize separate colonies or settlements or special colonization units criminal penalties under the foundation of state institutions for the enforcement of penalties involving the private sector.

The necessity of introduction of the parliamentary control mechanism into the penitentiary system is grounded.

The reliability of research results. The results of the research are proved on the basis of the norms of international law and national legislation, the experience of developed countries, law enforcement practice, have been substantiated by means of sociological research in the form of questionnaires, interviews and peer review, the results of analysis of statistical data are summarized and documented. Conclusions, proposals and recommendations have been approved, their results have been published in the leading national and foreign publications. The received results are confirmed by authorized structures and implemented to practice.

Scientific and practical significance of the research results. This study will serve to develop the scientific basis for increasing the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system, improving the practice of applying criminal and penal enforcement legislation. The provisions set forth in the thesis, developed opinions, proposals and recommendations can be used to conduct

research on this issue, improve the existing criminal and penal enforcement legislation, prepare the relevant decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, the activities of law enforcement agencies and the prosecutor office, and the development of criminal law modules, the criminal-executive law and their use in the training process of a specialized legal higher and secondary special educational institutions, preparation of educational literature on the studied problem.

The value of the developed practical proposals and recommendations as a result of the research is expressed in the lawmaking, the activities of the enforcement authorities of criminal penalties, as well as the improvement of the activities of subjects of crime prevention, the use in the academic process of the educational institutions.

Implementation of research results. On the basis of the scientific results of the study on increasing the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system, it has been carried out:

proposals regarding the application of the penalty in the form of deprivation of a certain right not to be appointed as an exception to persons engaged in entrepreneurial activity as punishment in the form of deprivation of the right to engage in entrepreneurial activity, except for cases of causing death or the occurrence of other grave consequences, have been introduced into the article 45 of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan (deprivation of a specific right) (reference of the Committee on Legislation and Judicial and Legal Issues of the Legislative Chamber of Oliy Majlis (Parliament) of the Republic of Uzbekistan on 14.10.2016 year №06 / 1-05 / 1482 BX). This will serve to prevent crime, as well as to ensure intensive development of entrepreneurial activity, comprehensive protection of private property and improvement of the qualitative side of the business climate;

proposal regarding the application of penalties in the form of corrective labor for not appointing this punishment of women with children under the age of three years, have been introduced to Article 46 of the Criminal Code (corrective labor) (reference of the Committee on Legislation and Judicial and Legal Issues The Legislative Chamber of the Oliy Majlis (Parliament) of the Republic of Uzbekistan from 01/01/2017 № 06 / 1-05 / 1432 BX). These proposals will serve to increase the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system;

suggestions regarding the fact that in the case of malicious evasion of the convicted person from serving a sentence of imprisonment, as well as its failure to perform assigned to it by court, the court may replace the unserved term of restrictions on freedom of the penalty of imprisonment, as well as other proposals were used in making additions in paragraphs 25¹-, 25²-, 25³-, 25⁵ of the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan «On the practice of appointing a criminal punishment by the courts» (certificate from 27.04.2016 No. 11-191-16). Adoption of these proposals will have a positive impact on enforcement skills, contributing to a certain extent to reducing crime by assigning fair penalties for crimes;

proposals on the further improvement of living conditions in penal

institutions, the introduction in the educational process of innovative educational technologies, strengthening training of minors introduced in the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan on the basis of the relevant acts (a letter from 11.11.2017 years №28 / 5-1- 2-527). These proposals will serve to improve living conditions in penal institutions, as well as further improvement in penal institutions for secondary and secondary vocational education.

Approbation of the research results. The results of this study were discussed at 12 scientific events, including 5 international, 7 national scientific and practical events.

Publication of research results. The subject of the thesis published only 27 scientific works, including 2 monographs, 1 brochure, 13 articles (3 of them are in foreign editions).

The structure and volume of the dissertation. The thesis consists of an introduction, four chapters, a conclusion, a list of used literature and applications. The volume of the thesis is 250 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introduction** of the thesis gives detailed explanation of the issues as: the relevance and necessity of the theme of the dissertation, the connection of research with the priority directions of the development of science and technology of the republic, a review of foreign scientific research on the theme of the dissertation, the degree of study of the problem under study, connection of the dissertation theme with the research work of the higher educational institutions, in which the dissertation, the purpose and objectives, the object and the subject, the methods of research, the scientific novelty and the practical result of the research, the accuracy of the results of the study, theoretical and practical significance of research results, their implementation and testing of the results of research, publication of research results, as well as the amount and structure of the thesis.

In the first chapter of the dissertation, entitled «**Preventive function of the penitentiary system and its general characteristics**», the concept of the penitentiary system and its significance in the reform of the criminal legal policy of the state, the preventive function of the penitentiary system and the issues of improving its effectiveness are analysed.

In a retrospective aspect, the concept of the penitentiary system, its origin and development, the progress of this system in the Republic of Uzbekistan, its significance in public administration and criminal-legal policy are analysed.

The analysis of the penitentiary system at the stages of the development of the penal enforcement legislation of the Republic of Uzbekistan (corrective labor system, the criminal-executive system, the system of penal institutions and bodies for the execution of imprisonment), the existing approaches and definitions regarding this concept . Based on the properties of understanding this concept in a narrow and broad sense, the absence of its legal definition is indicated. In turn, there is a lack of a unified approach to the concept of the penitentiary system and the fact that it is not given a clear scientific and legal definition, the absence of an

integrated, systematic study of its legal status within the framework of criminal law and public administration, in addition, it is indicated the lack of due attention to the relationship associated with the execution of punishments, the lack of legal regulation of certain relations in the aspect of individual rights and freedoms, there is a need to reflect provisions in the national legal acts of provisions enshrined in international instruments, which will provide an opportunity to determine the directions for the formation and development of legislation governing the penitentiary system, as well as the relations arising in its framework.

The effectiveness of the penitentiary system is determined, first of all, by the optimal organization of the system of subjects of legal relations that generate it, and also by the success of their tasks.

Based on the analysis of current legislative acts and opinions of scientists, the following author's definition about the penitentiary system is given: «The penitentiary includes the educational, moral, pedagogical, psychological, political, legal, socioeconomic and other areas of activity of state bodies and institutions for execution of criminal penalties and other measures of criminal legal effect aimed at the correction and resocialization of convicts».

The researcher, noting the existence of several institutional models of the penitentiary systems in the world, based on the jurisdiction of these bodies and institutions to one or another government agency, identifies five models of the organization of the penitentiary system:

1) the model of the penitentiary system, which is located in the Ministry of Internal Affairs in full;

2) the model of the penitentiary system, administered in full by the Ministry of Justice;

3) the model of the penitentiary system, under the joint management of the Ministries of Justice and Internal Affairs;

4) the model of the penitentiary system, which is part of separate state department that is not controlled by the Ministry of Justice or the Ministry of Internal Affairs;

5) a mixed model where the execution of types of punishments or measures of procedural coercion are transferred to the competence of various departments (penitentiary institutions are under the jurisdiction of the Ministry of Justice, places of pre-trial detention are administered by the Ministry of Internal Affairs).

Based on this classification and complex analysis of penitentiary systems in a number of countries, it was concluded that in the mechanism of the rule of law, penitentiary institutions perform certain functions of law enforcement and executive authorities.

In the 2 section «Priority areas for ensuring the rule of law and further reform of the judicial and legal system», the State program for the implementation of the «Dialogue with the people and human interests» in the year of the Strategy for the five priority development directions of the Republic of Uzbekistan in 2017-2021, approved by the Presidential Decree of the Republic of Uzbekistan on February 7, 2017 No. PD-4947, provides the need for a comprehensive study, analysis and evaluation of the organizational and legal framework and performance

of internal bodies, especially the improving the activity of structures of Corrections.

Currently the legislative framework in the Republic of Uzbekistan regarding the penitentiary system has ceased to meet modern requirements, especially in the aspect of the need to strengthen its preventive principles. This stipulates the need to develop a Concept for reforming the penal system of the Republic of Uzbekistan in 2018-2025. This Concept, should contain a number of provisions that will help to implement a number of reforms related to the functioning of the penal system, without going beyond the scope of financial and economic costs.

At the first stage of the Concept implementation (2018 - 2019), it is planned: approval of the plan of measures for the implementation of the Concept, the development of normative legal acts aimed at the implementation of the provisions of the Concept, the development and adjustment of targeted programs in the main areas of implementation of the Concept, the development of new mechanisms to promote the activities of public monitoring commissions, the development of new approaches to the application of the institution of conditional early release, organizational structure of the medical service of the penitentiary system, ensuring effective implementation in order to achieve the uniform and state-of-the-art standards of medical care for both staff members and convicts, as well as persons in custody, to study the provision of medical assistance to convicts and detainees in full by public health institutions, who are members of the penitentiary system.

The second stage of the Concept (2020-2022) envisages: the redevelopment of the majority of penal institutions into prisons of the general, reinforced and special regime, the creation of new colonies, the analysis of the work done and, if necessary, the adjustment of the activities envisaged by the Concept.

At the third stage of the implementation of the Concept (2024-2027), planned and programmed activities will be completed in the main areas of the criminal-executive system, as envisaged by the Concept, a modern penitentiary system will be formed comprehensively and aligning with the international standards.

At the same time, within the framework of the proposed concept, the following bills should be drafted: the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan in a new wording (the Code of Execution of Criminal Penalties), «On amendments and additions to certain legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in connection with the improvement of the penal enforcement system» (in the Criminal Code, the Code of Criminal Procedure and other laws), «On the order of service in the institutions and bodies of the penal system», «On the institutions and bodies of the criminal and an additional system» and a number of others.

The author notes the existence of separate conflicts in the PEC and indicates that in the norm of Article 2 of the Code on «Enforcement of punishment», the notion of «punishment» includes other measures of influence other than criminal penalties, moreover, this provision does not comply with Article 1 of the Code («criminal punishment»), meanwhile, the tasks of the penal enforcement law are execution in addition to criminal penalties and other measures of criminal law influence, on this basis, he justifies the appropriateness of introducing the

corresponding altered in articles 2, 3, 5 and 7 of the PEC.

The researcher, dwelling on the preventive function of the penitentiary system, notes the concept of prevention in two aspects: 1) a set of medical measures aimed at preventing cures; 2) a set of measures aimed at preventing crimes. In this sense, the preventive function of the penitentiary system refers to activities and tasks that cover a set of measures aimed at preventing convicts from committing new socially dangerous acts by correcting it, re-educating them as a law-abiding citizen.

As a result of the crime in society, social justice is violated. Appointment guilty punishment, this justice is restored to a certain extent. So, proceeding from the fact that the restoration of social justice is one of the tasks of the penitentiary law, the expediency of determining in article 2 of the PEC «restoration of social justice» is justified as one of the tasks of the penal enforcement legislation.

In the doctrine of penitentiary law, along with the term «correction», the term «re-socialization» is also used. Since these concepts express, on the whole, one meaning, Rybak's research has a special significance: he under the resocialization of convicts understands a consistent process aimed at turning a criminal into a law-abiding person (citizen)¹. As V.Surovtsev believes, the resocialization of convicts is the result of assimilation by a person isolated from the society of the experience of a social hostel, a system of socially acceptable knowledge².

Taking into account the above-mentioned and other scientists and specialists, it was concluded that under the re-socialization of convicts, it is necessary to form socially useful properties and personality traits among convicts. Proceeding from the fact that this activity is carried out through the formation of respectful attitude to the person, society, work, norms, rules and traditions of human community and to stimulate law-abiding behavior, it is justified to define in article 2 of the PEC the goals of resocialization and social adaptation of convicts.

A lot of opinions have been expressed about the role and significance of the application of socio-psychological measures in the mechanism for ensuring corrective-preventive effects by scientists³. In this regard, the opinion that there are all grounds for recognizing socio-psychological and pedagogical measures as means of correcting convicts and the need to introduce them into penal correction legislation is justified, while the establishment of psychological assistance rooms in each penitentiary institution will facilitate the achievement of expected goals. It is concluded that in order to create a legal basis for the organization of work on the social adaptation of convicts and provide them psychological assistance, the addition of the UIC of the Republic of Uzbekistan with Article 98¹ will have a positive impact on the rule of law in penitentiary institutions.

The author has analyzed the issues of the need to clarify the PEC regarding

¹ Rybak M.S. Resocialization of prisoners to deprivation of liberty: problems of theory and practice: Author's abstract, diss doc. jurid. sciences. - Saratov, 2001. - P. 18.

² Surovtsev V.A. Organization of correctional process management in the center of psychological, pedagogical and social work with convicts: Author's abstract, dis. ... cand. jurid. sciences. - Ryazan, 2002. - P. 27.

³ Shamis A.V. The main means of influence on convicts and the mechanism for their implementation: Monograph. - Domodedovo, 1996. - P. 112

the participation of public organizations in the activities of the penitentiary system, the expediency of strengthening the main directions of this activity. As follows from the results of the questioning of convicts serving imprisonment, 87% of respondents noted a lack of public control in this area. Therefore, it emphasizes the expediency of defining as one of the main directions of this activity the creation of a guardian and public council, trade unions in each institution for the execution of punishments, and a committee of parents of convicts in educational colonies. With this in mind, the addition of PECs was proposed in Article 7¹ regarding public participation in the correction of convicts, as well as the addition by the PEC of a new Chapter 4¹ «Public Supervisory Board», which should set out the rules regarding the basis of the activities of the public supervisory board, the procedure for its creation, requirements for membership, rights and duties of the council, forms of activity and etc.

Today many countries achieve positive results in connection with the involvement of the private sector in the penal system. For this reason, it is justified to consider the issue of involving the private sector in the penal system in order to dramatically expand the possibilities for implementing preventive measures in criminal penal institutions and agencies.

Also, the researcher due to the lack of a specialty in the higher educational institutions of our country for training personnel for penal institutions (in the Military Technical Institute of the National Guard of the Republic of Uzbekistan they prepare specialists for providing the regime in institutions of deprivation of liberty), justifies the expediency on the basis of the Tashkent State Law University Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, training courses, training specialists for inspections on the execution of punishments.

In order to further expand the possibilities for implementing preventive measures in institutions and bodies for the enforcement of criminal penalties and other measures of criminal law influence, improving the mechanisms for monitoring their activities is certainly important. To this end, it was proposed to revise the control mechanisms in Chapter 4 of the PEC «Control and supervision of the activities of institutions and bodies executing punishments and other measures of criminally-legal influence» by legislating it in the mechanisms of parliamentary control, that is, the monitoring of the special Commission for the Observance of Constitutional human rights and freedoms, as well as judicial control, departmental supervision, public control.

In the second chapter of the thesis, entitled «**General Guidelines for Ensuring the Effectiveness of the Preventive Function of the Penitentiary System**» the issues of improving the preventive principles in criminal-executive legislation and the legal status of convicts in the preventive aspect are analysed.

Article 6 of the PEC stipulates that: «The criminal executive legislation is based on the principles of legality, justice, humanism, democratism, differentiation and individualization of the execution of punishment, the rational use of coercive means and the encouragement of lawful behavior of convicts». However, it does not provide a general concept (definition) of these principles. The researcher gives the following definition of the concept of the principle of the penal enforcement

legislation: the principles of the penal enforcement legislation are the governing provisions determined by the state on the basis of the laws of development specified in laws according to the norms of international law and aimed at the implementation of criminal penalties and preventive measures.

In addition, the principles of the criminal-executive legislation are divided into three groups: 1) general legal principles: a) legality; b) humanism; c) democracy; d) fairness; 2) inter-industry principles: a) differentiation of the execution of punishment; b) individualization of the execution of punishment; 3) sectoral principles: a) rational use of coercive measures; b) stimulating the lawful behavior of convicts.

The researcher notes that in article 6 of the PEC the legislator has limited himself to enumerating the principles of the penal enforcement law, it does not reflect the content, essence of these principles, there are no guidelines for the use (application) of these principles with respect to other norms of this Code, it is concluded that the disclosure in the PEC content of each principle and the treatment of special attention to their preventive nature.

In the criminal-executive laws of the majority of 27 states studied (with the exception of France, Germany, Estonia), the principle of legality is provided as one of the principles of the penal enforcement legislation.

According to the principle of fairness, the procedure and conditions for the enforcement of criminal penalties and other measures of criminal law should be fair. It is worth noting that in many developed countries, including France, Germany, Finland, USA, Japan, Switzerland, the principle of justice is recognized as one of the principles of the penal enforcement legislation.

In work, taking into account the special importance of the principle of humanism, in the aspect of the priority direction of the activity of bodies and institutions for the execution of punishments, it is justified to reflect the essence of the preventive function in its content, its legislative consolidation.

Proceeding from the fact that the norms of the PEC stipulate the participation of the public in the correction of convicted persons, the assistance to the bodies and institutions for the enforcement of punishments, the monitoring of their activities, the upbringing of convicts, the principle of democracy is manifested in the essence of the organization of the process of correcting convicts, the openness of the activity of bodies and institutions for the enforcement of sentences, involvement of the public in activities related to the upbringing of convicts, monitoring of the activities of penal enforcement authorities and institutions. Therefore, the proposal to strengthen public participation of public organizations and associations in this sphere is justified.

In the thesis, based on the analysis of the judicial-investigative and law-enforcement practice of Uzbekistan, the lack of effectiveness of criminal prevention in the existing legislative acts on the execution of punishments is indicated, in this connection, the necessity of studying the experience of developed foreign countries in this sphere and its implementation into national legislation is substantiated, while specifying a special consideration of the issue of differentiation and individualization of the execution of criminal penalties.

Proceeding from the foregoing, the necessity of introducing a separate norm in the PEC of the Republic of Uzbekistan regarding the principle of differentiation and individualization of the execution of punishments is substantiated, where the content of this principle, the subjects of application, the form and the mechanism of implementation should be clearly reflected.

Taking into account the importance of the measures to encourage convicts to improve the preventive function of the penitentiary system, it is suggested that article 66, called «Stimulating the lawful behavior of convicts», be introduced in the PEC.

The analysis of the PECs of certain foreign countries, in contrast to the PECs of our state, indicates the existence of the following principles: equality before the law (USA, Russia, Belarus, Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, Ukraine, Moldova, Latvia, Georgia); combination of punishment with remedial measures (Russia, Belarus, Kazakhstan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, Ukraine, Moldova); correction of convicts (Germany); publicity (Kazakhstan); the inevitability of departure and execution of punishment (Ukraine); combination of responsibility of the state and the convict (Ukraine); freedom of the functions of execution of punishment from the functions of inquiry, investigation and public prosecution (Moldova); reduce recidivism; ensuring the security of the penitentiary system (Finland).

In the study based on the experience of foreign countries, it is justified to reflect in the PEC of Uzbekistan such principles as "correction of convicts" and "ensuring the safety of the system for the execution of punishment."

In the doctrine of criminally-executive law, there are different views on the legal status of convicts. First, convicts require unconditional and exact observance of the obligations determined by the sentence. But, in the law along with the above requirement, the convicts are given certain rights and an opportunity is created to protect them in the established order. Secondly, the legal status of the convict consists of the totality of the subjective duties imposed on him and the rights that he will have in the course of serving his sentence. Thirdly, the persons serving the sentence fulfill all the obligations provided for in the legislative acts for the citizens of the Republic of Uzbekistan, and also enjoy all the rights, with the limitations provided for the convicts in the legislative acts and the verdict of the court. Fourthly, the legal status of convicts includes all their rights, freedoms and legitimate interests as citizens of the Republic of Uzbekistan with restrictions provided for in legislative acts of the Republic of Uzbekistan, as well as obligations from which they can not be exempted (with the exception of cases provided for by law).

But, in article 8 of the PEC, the basis for the legal status of convicts is not clearly and completely specified. It is substantiated that these ambiguities and gaps in the law lead to different interpretations in practice, insufficient attention to the rights of convicts, injustice, and, in the final analysis, the ineffectiveness of the preventive function of the system. In the course of questioning of convicts conducted within the framework of the study, 74% of respondents noted that the rights granted by the law are insufficient and incomplete, which, in turn, gives rise

to certain difficulties for them.

With a view to eliminating these shortcomings, it is justified to revise the norms on the legal status of convicts enshrined in Chapter 2 of the PEC, the need to fully reflect in this chapter the basic rights and duties of convicts.

Also, the list of convicts' rights, as presented in article 9 of the PEC, is not exhaustive. Therefore, in this article the rights of convicts must be listed in full. For example, the following additional rights are proposed in this article:

- submission to the President of the Republic of Uzbekistan of a petition for pardon in accordance with the procedure established by law;
- recognition of human dignity, protection from torture and other inhuman or degrading treatment;
- ensuring personal safety;
- receiving psychological help from a psychological service employee or a person who has the right to provide such assistance;

In necessary cases, on permission of the head of the institution for the execution of punishments, the use of notarial services.

Also, it is proposed to introduce in the article 9 of the PEC a norm that provides an opportunity for persons with visual, hearing or speech impairment to use the services of specialists who can communicate using dactylology (sign language) or Braille.

It is substantiated that at the present time, according to international standards, the rules for differentiating the conditions of detention of convicts should be improved, taking into account the level of social and moral security, behavior and health status of convicts in the course of serving their sentences; establish a system of institutions that ensure the serving of sentences by convicts in places close to the place of residence of convicts; ensure respect for humane treatment of convicts, priority of the rights and interests of convicts, encourage their law-abiding behavior; prepare convicts for release from the first day of their arrival in the institution; direct connection of the penitentiary system with the system of rehabilitation of persons who served their sentences; provide for separate maintenance of convicts for committing violent crimes or other criminal acts that are positively characterized by convicts, as well as convicts who are on the list of malicious violators of the regime; to expand the guaranteed minimum of the rights of convicts; create a system of providing convicted paid household, medical, health and other services; establish psychological services in institutions; provide jobs for all convicts, opportunities for mastering professions, taking into account their interests.

In the third chapter of the dissertation, entitled «**Problems of increasing the effectiveness of the preventive function in the performance of criminal penalties**» an analysis of preventive measures in the implementation of sentences not related to deprivation of liberty, as well as punishments related to isolating a person from society, increasing their effectiveness.

In the Criminal Code of our country, punishments not related to deprivation of liberty include fine, deprivation of a certain right, correctional labor, compulsory public works, restriction on service, restriction of freedom.

The conditions for the completion of correctional labor are regulated in Article 26 of the PEC, but this article does not provide a full list of conditions for the completion of correctional labor. In addition, a number of conditions follow from the content of other articles. For example, deductions from wages are stipulated in Article 31 of the PEC. The paper considers some problematic aspects of the conditions for the completion of correctional labor. So, in the order and conditions of corrective work, insufficient attention is paid to preventive measures. It is concluded that it is advisable to impose duties on work with convicts, on the implementation of preventive measures, on the inspection of the execution of the penalties of internal affairs bodies. Therefore, article 27 of the PEC was proposed to supplement the list of inspection duties with the duty of «conducting preventive interviews at least twice a month», in Article 29 of the PEC, the list of duties of the convicted person should be supplemented with the duty of «participating in preventive measures».

A number of opinions were expressed on the elimination of problems arising in the process of the execution of one of the forms of punishment alternative to deprivation of liberty - restriction of freedom. Thus, it is indicated that the definition of the obligation of the inspectorate in the enforcement of the penalty in the form of restriction of freedom, the uncertainty of cases of leaving, changes to the convicts of the place of residence, leaving the limits of the relevant administrative territory or changing the place of work, study, unclearness in the Criminal Code and the PEC, punishment, given reasonable proposals to eliminate these shortcomings in the law.

The Criminal Code of the Republic of Uzbekistan provides for the following system of punishment related to deprivation of liberty: a) referral to the disciplinary unit; b) deprivation of liberty; c) life imprisonment.

The author has studied the state of execution of punishment in the form of deprivation of liberty, presented a number of proposals and recommendations. From the point of view of the absence in the PEC of the order and criteria for assessing the behavior and morals of the convicts, it is proposed to supplement the PEC with article 60¹ «Assessment of the morality of convicts» to improve the effectiveness of the preventive function in penal institutions.

Proceeding from the fact that one of the purposes of punishment is the correction of convicted persons, their instruction in the conditions of socially useful life, the corresponding proposals are submitted to Article 82 of the PEC, as well as article 88 of the PEC regulating the procedure for attracting convicts to work at enterprises that are not part of the penitentiary system.

Also, taking into account the participation of convicts in the upbringing process, it was considered advisable to supplement article 98 of the PEC with a norm on the application of incentive measures for convicts if they actively participate in the upbringing process.

Researchers believe that according to the development trends of the modern penitentiary system, to the experience of developed countries (as Finland) and the requirements of international standards, the procedure for serving sentence in the form of imprisonment must be changed from «colony system» to «prison system».

In the fourth chapter of the dissertation, entitled **«Prospects for increasing the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system on the basis of international and foreign experience»** the provisions of international legal acts concerning the preventive function of the penitentiary system were studied, the possibilities of their implementation into national legislation, the prospects for increasing the effectiveness of the preventive function of the penitentiary system based on the experience of developed foreign countries, and also developed the appropriate recommendation and a conclusion.

According to the provisions enshrined in international legal standards, the decision to distribute convicts among the penal institutions should not create difficulties for convicts and their families. For the purposes of social rehabilitation, convicts must be held in penitentiary institutions near their residence or at a distance as close as possible to them. The standards recommend «whenever possible to consult with convicted persons and fulfill their reasonable requirements».

Although the PEC provides for the administration by the administration of the SIZO of persons sentenced to deprivation of liberty to the places where the punishment was served, within 10 days of the receipt of the court notification of the entry into force of the sentence, the rights of the person during this period are not disclosed. The law does not provide for such rights as visits to a convicted person, obtaining information about his whereabouts, which, as a rule, are possible in this period. To eliminate the gap, it is proposed to supplement article 54 of the PEC.

Since there is a need to improve the system for examining the treatment of convicts, it is proposed to supplement the PEC with a new article 12¹, entitled «Appeal of convicts».

More than 40 enterprises operate in the penitentiary system of Poland. They produce furniture; metal products; fabric; footwear; products of polygraphy; finished building materials. Taking into account the positive aspects of this experience, proposals have been developed to create new ones at the penal institutions of Uzbekistan, as well as to improve existing production enterprises.

Uzbekistan has ratified special international penitentiary standards - that is, the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, the Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, the Beijing Rules, their provisions on the rights and freedoms of convicts, (personal security, separate maintenance of convicts of different categories, medical care, etc.).

But, most of the international penal standards, even though ratified, have a recommendatory nature, since a number of requirements of these standards can only be met by the most advanced developed foreign countries (mainly logistical requirements for creating conditions for convicts, equipping prisons and cameras). Therefore, taking into account the accession of our state to the above international instruments, we propose a phased transition to the implementation of the following standards:

- the maintenance of convicts in separate prisons with cells for 2-4 persons;

- the maintenance of convicts in penal institutions that are as close as possible to the place of residence of the convict;
- unrestricted political and civil liberties of convicts;
- creating conditions for convicts not to lose social ties;
- ensuring the re-socialization of the convict after his release;
- recommendations regarding prison staff (their education, morality and upbringing, psychological and physical training, special pedagogical and medical knowledge, knowledge of languages, etc.).

CONCLUSION

As a result of the research on the thesis «Improving the Efficiency of the Preventive Function of the Penitentiary System», the following theoretical and scientific-practical conclusions have been developed:

1. To change the words «Criminal-Executive Code» with the words «Code of Execution of Criminal Penalties».

2. «Penitentiary system - a system that includes the educational, moral, pedagogical, psychological, political, legal, socio-economic and other areas of activity of state bodies and institutions for the implementation of criminal penalties and other measures of criminal law aimed at correcting and resocialization of convicts».

3. Signs of the penitentiary system of Uzbekistan:

- As one of the elements of the constitutional foundations of the Republic of Uzbekistan for the purpose of strengthening and protecting the rule of law, it is implemented by a specially created state body with separate powers;

- operates in all spheres of penitentiary relations, regulated by legislative acts;
- carried out in connection with violation of laws;

4. The following are the tasks of the criminal-executive legislation of the Republic of Uzbekistan:

- execution of criminal penalties in the form of fines, compulsory public works, deprivation of certain rights, correctional labor, restrictions on service, restriction of freedom, deprivation of military or special ranks, referral to disciplinary units, imprisonment and life imprisonment;

- execution of supervision of the behavior of conditionally convicted persons, other measures of criminal legal effect in the form of compulsory medical measures, imposition of an apology on the minor, compensation or elimination of the damage caused, placement in a special educational institution;

- ensuring law enforcement and lawfulness in the bodies and institutions for the enforcement of criminal penalties, the safety of the convicted prisoners, workers and employees, officials and citizens on their territory;

- attraction of convicts to work, provision of their general and vocational education, vocational training;

- ensuring the health of convicts;

- rendering assistance to the bodies carrying out operatively-search activity, etc.

5. With regard to the involvement of the private sector in the penal system,

the foreign states have been divided into the following groups:

1) countries with wide involvement of the private sector in the penal system (USA, Sweden, UK, France, Australia, South Africa);

2) countries where private sector involvement in the penal system is considered (South Korea, Latvia, Czech Republic, Hungary, Israel);

3) countries where private sector participation in the penal system is discussed (Russia, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan);

4) countries where the private sector does not interfere with the penal system (except for the above, the CIS countries, including Uzbekistan, etc.).

6. Based on the jurisdiction of these bodies and institutions to any other government agency, five models of the organization of the penitentiary system are distinguished:

1) the model of the penitentiary system, which is belonged in the Ministry of Internal Affairs in full;

2) the model of the penitentiary system, administered in full by the Ministry of Justice;

3) the model of the penitentiary system, under the joint management of the Ministries of Justice and Internal Affairs;

4) the model of the penitentiary system, which is part of a separate state department that is not controlled by the Ministry of Justice or the Ministry of Internal Affairs;

5) a mixed model where the execution of types of punishments or measures of procedural coercion are transferred to the competence of various departments (penitentiary institutions are under the jurisdiction of the Ministry of Justice, places of pre-trial detention are administered by the Ministry of Internal Affairs).

7. Proposals for the improvement of the Criminal Executive Code of the Republic of Uzbekistan:

1) state the text of Article 2 as follows:

«The objectives of the penal enforcement legislation are to ensure the execution of punishment and other measures of criminal law influence, the restoration of social justice, correction, social adaptation of convicted persons, prevention of the commission of crimes, protection of rights, freedoms and legitimate interests of convicts»;

2) state the text of Article 6 as follows:

«The criminal-executive legislation is based on the principles of legality, justice, humanism, democratism, differentiation and individualization of the execution of punishment, the rational use of coercive means and stimulating the lawful behavior of convicts, correcting convicts and ensuring the safety of the penal system»;

3) supplement articles 6¹-6⁸, reflecting the content of the principles of the penal enforcement legislation;

4) state parts two and three of article 7 in the following edition:

«The basic means of correcting a convicted person is the established procedure for the execution and serving of punishment (regime), socially useful work, socio-psychological and pedagogical measures, educational work, general

and specialized secondary, vocational and higher education, vocational training and public influence.

Means of correction are applied taking into account the type of punishment of other measures of criminal law influence, the nature and degree of public danger of the crime, as well as the personality and behavior of the convicted person, serving the sentence and the terms of release from punishment»;

5) supplement Article 7¹ with the following content:

«Article 7¹. Public participation in the correction of convicts

Guardians and public supervisory boards, parental committees of convicts, trade unions, labor organizations, public associations, religious organizations, political parties and other organizations registered in accordance with the procedure established by law, as well as citizens can participate in the correction of convicts.

Public participation in the correction of convicts is carried out in the following forms:

1) carrying out sociological and other forms of monitoring;

2) the exercise of public control over the activities of penal institutions and other measures of criminal legal effect;

3) development of legislative acts in the sphere of criminal executive activity and conducting public discussions;

4) provision, distribution of humanitarian aid and other donations to convicted persons, participation in monitoring this process;

5) development of programs and projects in the areas of improving the activities of the penal enforcement system and providing social and legal assistance to convicts, as well as participation in their implementation;

6) rendering to institutions for execution of punishments and other measures of criminal legal influence other forms of assistance not prohibited in acts of legislation of the Republic of Uzbekistan.

Representatives of the public indicated in the first part of this article can not disclose information about the personal lives of convicts without their consent»;

6) a new version of Article 8 of the PEC (Fundamentals of the Legal Status of Convicts) has been developed.

7) state article 9 «Basic rights of convicts» in a new version;

8) to supplement with Article 12¹, referred to as «Appeal of convicts»;

9) to supplement articles 16¹-16⁴, as well as articles 17¹-17², which regulate such questions as «Parliamentary Control», «Special Commission for the Observance of Constitutional Rights and Freedoms of Person», «Annual Report on the Status of Execution of Sentences and Other Measures of the Criminal Law influence», «Judicial control», «Departmental control», «Public control»;

10) to add a new chapter 4¹ «Public Supervisory Board», which regulates the issues of the basis for the activities of the public supervisory board, the procedure for its creation, requirements for membership in it, the rights and duties of the council, forms of activity, etc. ;

11) to supplement Article 27 with the seventh paragraph of the following content «conducting preventive talks at least twice a month»;

12) to replace in the first part of Article 29 the words «appear on call" by the words "appear on call, including, participate in preventive measures»;

13) to supplement Article 44³ with part four of the following content:

«The convicted person in the following cases can leave the place of residence, change the place of residence, travel outside the corresponding administrative territory or change the place of work or study:

death or serious illness of a close relative;

need for medical care;

impossibility of further residence in the place of residence due to an accident;

in other cases, if there are sufficient grounds»;

14) to supplement articles 44⁵-44⁶, entitled «Duties of the enforcement of penalties», «Measures of encouragement and disciplinary punishment applied to convicts»;

15) to add the norm «Article 60¹. Evaluation of the morals of convicts».

16) to supplement Article 88 with part three of the following content:

«Attraction of convicts to work at enterprises outside the penal system is carried out on the basis of a contract concluded between the convicted person, the enterprise and the head of the institution for the execution of punishment»;

17) to supplement Article 89 part three with the following content:

«The administration of penitentiary institutions takes the necessary measures to create jobs for convicts»

18) to add to Article 98 part two of the following content:

«The participation of convicts in the educational process is taken into account when deciding whether to apply incentive or disciplinary measures against them»;

19) it is proposed to supplement the PEC with a new article 98¹ (Organization of work on the social adaptation of convicts and providing them with psychological assistance) with a new content.

20) a new version of Article 111 of the PEC (Violation of the order of serving punishment) was developed.

«Failure to comply with the requirements of this Code, as well as internal regulations of the institution for the execution of punishment is recognized as a violation of the order of serving punishment.

Violation of internal regulations three or more times during the year is recognized as a systematic violation of the order of serving punishment.

The following is recognized as a gross violation of the order of serving the sentence:

1) committing an offense provided for in the Code of Administrative Responsibility of the Republic of Uzbekistan;

2) storage, distribution, use and use of things and objects prohibited by internal regulations;

3) a threat to the staff of the institution;

4) evasion of compulsory treatment appointed by the court and other obligations;

5) unauthorized abandonment by the convicted territory of an institution for the execution of punishment or other place where it should be in the direction of

the administration;

6) non-return within the established time after leaving the institution, in accordance with the procedure established by this Code;

7) use of alcoholic, alcoholic beverages, narcotic drugs, psychotropic substances or other means that affect the mental state of a person;

8) the organization of games (gambling) for material or other self-serving purposes or participation in them;

9) committing petty hooliganism;

10) the formation of groups aimed at violating the internal regulations established in paragraphs 1-9 of this part or participation in them».

21. Based on the trends in the development of the modern penitentiary system and the requirements of international standards, it is advisable to change the procedure for serving a sentence in the form of imprisonment and the place of serving this punishment in the form of «colonies» transfer to the «prison system».

22. According to the provisions set forth in international legal standards, the decision to distribute convicts among sentencing institutions should not create unreasonable difficulties for convicts and their families. For the purposes of social rehabilitation, convicts must be held in penitentiary institutions near their residence or at a distance as close as possible to them. The standards recommend "whenever possible to consult with convicted persons and fulfill their reasonable requirements". Such consultations should be carried out before transfer to places of serving the sentence, while in pre-trial detention centers.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.27.06.2017.Yu.22.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ЮРИДИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

САЛАЕВ НОДИРБЕК САПАРБАЕВИЧ

**ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ
ФУНКЦИИ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ**

12.00.08 – Уголовное право. Предупреждение правонарушений.
Криминология. Уголовно-исполнительное право

**АВТОРЕФЕРАТ ДОКТОРСКОЙ (DSc) ДИССЕРТАЦИИ
ПО ЮРИДИЧЕСКИМ НАУКАМ**

Ташкент – 2017

Тема докторский диссертации зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером B2017.2.DSc/Yu28.

Докторская диссертация выполнена в Ташкентском государственном юридическом университете.

Автореферат диссертации размещен на трех языках (узбекском, русском, английском) на веб-сайте Научного совета (www.tsul.uz) и Портале Информационной образовательной сети «Ziynet» (www.ziynet.uz).

Научный консультант: **Абдурасулова Кумриниса Раимкуловна**
доктор юридических наук, профессор

Официальные оппоненты: **Кабулов Рустам**
доктор юридических наук, профессор

Мирзаев Азиз Алишерович
доктор юридических наук

Сакари Кристиан Меландер
доктор юридических наук, профессор
(Университет Хельсинки, Финляндия)

Ведущая организация: **Каракалпакский государственный университет имени Бердаха**

Защита диссертации состоится 14 декабря 2017 года в 15:00 на заседании Научного совета DSc.27.06.2017.Yu.22.01 при Ташкентском государственном юридическом университете. (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С докторской диссертацией (DSc) можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрировано за №834). (Адрес: 100047, г.Ташкент, ул. А.Темура, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Автореферат диссертации разослан 1 декабря 2017 года.
(протокол реестра № 2 от 1 декабря 2017 года).

З.Н. Эсанова
Председатель Научного совета по
присуждению ученых степеней, доктор
юридических наук, профессор

У.А. Тухташева
И.о. секретаря Научного совета по
присуждению ученых степеней, кандидат
юридических наук, профессор

Г.З. Тўлаганова
Председатель Научного семинара при
Научном совете по присуждению ученых
степеней, доктор юридических наук,
профессор

ВВЕДЕНИЕ (Аннотация докторской диссертации)

Цель исследования состоит в разработке предложений и рекомендаций по повышению эффективности профилактической функции пенитенциарной системы.

Объект исследования составляет система отношений, связанных с повышением эффективности профилактической функции пенитенциарной системы.

Научная новизна исследования состоит в следующем:

обоснована целесообразность не назначения в отношении лиц, занимающихся предпринимательской деятельностью, наказания в виде лишения права занятия предпринимательской деятельностью, за исключением случаев причинения смерти лицу или наступления иных тяжких последствий;

обоснована целесообразность не применения наказания в виде исправительных работ в отношении женщин, имеющих детей в возрасте до трех лет;

обосновано предложение о том, что в случае злостного уклонения осужденного от отбывания наказания в виде ограничения свободы, а также невыполнения им возложенных на него судом обязанностей, суд может заменить неотбытый срок ограничения свободы наказанием в виде лишения свободы;

обоснованы предложения касательно усиления профессиональной подготовки несовершеннолетних в учреждениях по исполнению наказания путём улучшения внедрения в учебный процесс инновационных педагогических технологий.

в целях повышения эффективности профилактической функции пенитенциарной системы обоснованы предложения касательно привлечения осужденных к труду на различных предприятиях

Внедрение результатов исследования. На основе научных результатов исследования по повышению эффективности профилактической функции пенитенциарной системы осуществлено:

предложения в части применения меры наказания в виде лишения определенного права о не назначении в виде исключения в отношении лиц, занимающихся предпринимательской деятельностью, наказания в виде лишения права занятия предпринимательской деятельностью, за исключением случаев причинения смерти лицу или наступления иных тяжких последствий, были внедрены в статью 45 Уголовного кодекса Республики Узбекистан (лишение определенного права) (справка Комитета по законодательству и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 14.10.2016 года №06/1-05/1482 вх). Это послужит профилактике преступности, а также обеспечению интенсивного развития предпринимательской деятельности, всесторонней защиты частной собственности и улучшению с качественной стороны

предпринимательского климата;

предложение в части применения меры наказания в виде исправительных работ о не назначении данного наказания в отношении женщин, имеющих детей в возрасте до трех лет, были внедрены в статью 46 Уголовного кодекса Республики Узбекистан (исправительные работы) (справка Комитета по законодательству и судебно-правовым вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 13.01.2017 года №06/1-05/1432 вх). Эти предложения послужат повышению эффективности профилактической функции пенитенциарной системы;

предложения касательно того, что в случае злостного уклонения осужденного от отбывания наказания в виде ограничения свободы, а также невыполнения им возложенных на него судом обязанностей, суд может заменить неотбытый срок ограничения свободы наказанием в виде лишения свободы, а также другие предложения были использованы при внесении дополнений в пункты 25¹-, 25²-, 25³-, 25⁵ Постановления Пленума Верховного суда Республики Узбекистан «О практике назначения судами уголовного наказания» (справка от 27.04.2016 года №11-191-16). Принятие данных предложений окажет позитивное влияние на навыки правоприменения, способствуя в определенной степени уменьшению преступлений посредством назначения справедливых наказаний за преступления;

предложения касательно дальнейшего улучшения бытовых условий в учреждениях по исполнению наказаний, внедрения в учебный процесс инновационных педагогических технологий, усиления профессиональной подготовки несовершеннолетних внедрены в систему Министерства внутренних дел Республики Узбекистан на основе соответствующих актов (справка от 11.11.2017 года №28/5-1-2-527). Данные предложения послужат улучшению бытовых условий в учреждениях по исполнению наказаний, а также дальнейшему совершенствованию в учреждениях по исполнению наказаний общего среднего и среднего специального профессионального образования.

Объем и структура диссертации. Диссертация состоит из введения, четырех глав, заключения, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составляет 250 страниц.

Эълон қилинган ишлар рўйхати
Список опубликованных работ
List of published works

I бўлим (I часть; I part)

1. Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигин ошириш. Монография. –Т.:ТДЮУ, 2017. – 310 б.
2. Салаев Н.С. “Жиноятчиликни олдини олишда озодликдан маҳрум қилишга муқобил бўлган жазоларни қўллашнинг долзарб муаммолари” Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили // 2015 йил, № 2. – Б. 38-40. (12.00.00; №9).
3. Salaev N.S. “Criminal Punishment: the Attempt of Social and Philosophical Understanding”. // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили // 2016 йил, № 4. – Б. 58-60. (12.00.00; №9).
4. Салаев Н.С. “Пенитенциарная система Республики Узбекистан: реформы и перспективы” // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Олий ўқув курслари ахборотномаси // 2016 йил, № 4 (28). – Б. 50-53. (12.00.00; №11).
5. Salaev N.S. “Challenges to use Alternative Jail Sentences to promote Prevention of Crime” // International Journal of Research, – India, February 2017. – P. 161-164. (Impact Factor №12-Index Copernicus-5.60).
6. Salaev N.S. “Penitentiary Policy of the State in the context of Sociological, Political and Legal views: Reality and Prospects” European Journal of Academic Essays 4(3): 66-71, – Portugal, 2017. – P. 66-71. (Impact Factor №15, 16, 17-Open Academic Journals Index-0,201, 28).
7. Салаев Н.С. “Пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини оширишда рағбатлантирувчи нормаларнинг аҳамияти (миллий ва хорижий мамлакатлар тажрибасининг қиёсий таҳлили)” // Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг ахборотномаси. 2017 йил, № 1. – Б. 60-65. (12.00.00; №12).
8. Имплементация международных стандартов (принципов) в пенитенциарное законодательство Узбекистана: политико-правовые и социально-экономические аспекты // Халқаро муносабатлар/Международные отношения/International relations // 2017 йил, 1-сон. – Б.41-49. (12.00.00; №4).
9. Салаев Н.С. “Жиноий жазолар ижро этилишини дифференциация ва индивидуллаштириш” // Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Ахборотномаси. 2017 йил, №3 (132). – Б. 44-50. (12.00.00; №10).
10. Салаев Н.С. Государственная пенитенциарная политика на современном этапе развития: попытка нового осмысления цели наказания и его исполнения // Федеральная служба исполнения наказаний Академия права и управления Уголовно-исполнительное право // Научный журнал, 2017 Т. 12 № 2. – Б. 46-51.
11. К вопросу о влиянии социально-экономических факторов на реализацию задач государственной пенитенциарной политики // Journal of Law Research. 2017, № 2. – P.46-51. (Impact Factor №15, 23-Scientific journal

impact factor-4.13, 35).

12. Реализация конституционного принципа охраны здоровья граждан в условиях современной пенитенциарной политики государства: проблемы и перспективы // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили. 2017 йил, № 3. – Б. 64-67. (12.00.00; №9).

13. Маҳкумларнинг ҳуқуқий ҳолатига профилактик нуктаи назардан ёндашув // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили // 2017 йил, № 4. – Б. 46-52. (12.00.00; №9).

II бўлим (II часть; II part)

14. Салаев Н.С. Жиноят-ижроия ҳуқуқи. // Ўқув қўлланма. – Т.: Ворис-нашриёт, 2012. – 239 бет.

15. Салаев Н.С. (Қ.Р.Абдурасулова, Э.О.Турғунбоев) “Жарима ва ахлоқ тузатиш ишлари жазолари: жиноят-ҳуқуқий ва жиноят-ижроия ҳуқуқий жиҳатлари”. Монография. – Т.: ТДЮУ, 2016. – 144 б.

16. Салаев Н.С. “Декриминализация: жиноят қонуни нормаларининг ислоҳоти йўлида”. Адвокат журнали // 2014 йил, № 5-сон. – Б. 6-8.

17. Салаев Н.С. “Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши кураш масалалари” Суд-ҳуқуқ ислоҳотлари устувор йўналишларидан бири бўлган жиноят ҳуқуқий соҳаларни такомиллаштиришда ёш олимларнинг тутган ўрни. Илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ нашриёти, 2014. – 279- бет. – Б.64-68.

18. Салаев Н.С. “Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси Махсус қисмидаги муайян қилмишларни декриминализация қилиш масалалари” “Суд-ҳуқуқ ислоҳотларининг назарий ва амалий масалалари, мавжуд муаммолар ва истиқболлар” мавзусидаги Илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Бухоро, 2014. – Б.20-23.

19. Салаев Н.С. “Актуальные вопросы совершенствование декриминализации в уголовном законодательстве”. Сборник материалов Международной научно-практической конференции Современные тенденции развития науки и производства. – Кемерово, 2014. Том II. – С. 173-178.

20. Салаев Н.С. “Жамият ривожининг янгиланиш босқичида криминализация ва декриминализациянинг зарурати ва истиқболлари” // Суд-ҳуқуқ ислоҳотларини чуқурлаштириш шароитида жиноят кодексини унификация қилишнинг назарий ва амалий жиҳатлари // Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ нашриёти, 2015. – Б. 62-66.

21. Салаев Н.С. “Коррупцияга қарши кураш: халқаро ҳамкорлик ва баъзи хорижий мамлакатлар тажрибаси” // Коррупцияга қарши курашиш – жамият ва давлат хавфсизлигининг гарови // Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. (2015 йил 26 ноябрь). ИИВ Академияси, 2016 йил. – Б. 133-139.

22. Salaev N.S. “Current practices of the rule of law” // Ҳуқуқнинг долзарб

муаммолари ёш ҳуқуқшунослар нигоҳида // Республика давра суҳбати материаллари тўплами. – Тошкент: ТДЮУ, 2016. – Б. 98-101.

23. Салаев Н.С. “Некоторые вопросы реформирования пенитенциарной системы Узбекистана (на основе опыта пенитенциарной политики Финляндии). Уголовно-исполнительное система на современном этапе: взаимодействие науки и практики” // Материалы международной научно-практической межведомственной конференции. – Самара: Самарский юридический институт ФСИН России, 2016. – С. 543-547.

24. Салаев Н.С. “Пенитенциар тизимни ислоҳ қилишда озодликни чеклаш жазосини ижро этишни такомиллаштириш: ислохотлар ва истикболлар” Суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилиш ҳамда жиноят қонунини либераллаштириш шароитида жазо тизимини такомиллаштириш масалалари // Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Тошкент: ТДЮУ, 2016. – Б. 79-84.

25. Salaev N.S. “Modern issues of criminal and penitentiary policy: prospects of development and ways of improving legislation”. Zbiór artykułów naukowych. Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Economy. Zarządzanie. Państwo i Prawo. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki (28.02.2017) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. Diamond trading tour, 2017. - 116 str. ISBN: 978-83-65608-41-3. – P. 108-111.

26. Salaev N.S. “Differentiation, individualization, execution of criminal punishments and its goals: way to succes” // Materials of the XIII International scientific and practical conference, “Trends of modern science - 2017”, 30 May-07 June, 2017 on Law. History. Political science. – P. 26-31.

27. Салаев Н.С. “Яна бир бор пенитенциар тизимнинг профилактик функцияси самарадорлигини такомиллаштириш ҳақида (принциплар мисолида): таҳлил, муаммо, мулоҳаза ва аниқ таклифлар” // “Ўзбекистон Республикасида ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини ривожлантириш масалалари” Республика илмий-амалий талабалар конференцияси материаллари тўплами. – Тошкент: ТДЮУ, 2017. – Б.12-22.

Автореферат Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили журнали таҳририятида
таҳрирдан ўтказилди (21.11.2017 йил).

Босишга рухсат этилди: 30.11.2017. Шартли босма табағи 3,75

Қоғоз бичими 80х64¹/₁₆. Times New Roman гарнитураси.

Адади 100. Буюртма № 64

Top Image Media босмахонасида босилди.